

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1968

8. ÉVF.

III

SZÁM

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

Ref

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs

Központ

T á j é k o z t a t ó j a

XX

1968

8. évfolyam

3. szám

XX

T A R T A L O M

R. HARKÓ Viola - VIDA Tivadar: Jelentős régi orvosi művek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtárában	129
BATÁRI Gyula: Régi magyar orvosi folyóiratok III.	158
SZEPESI Zoltánné: Az orvostudományi tájékoztatás helyzete a szocialista országokban.	174
Az OOKDK Hálózati és Módszertani Osztályának közleménye: Könyvtár és könyvtáros - hálózatunkban. .	198
Az I n f o r m a t i k á b ó l v e t t ü k :	
GEORGI, Ch.: Egy könyvtáros hitvallása	216
K ö z l e m é n y e k - H i r e k	222

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

dr Szepesi Zoltánné

Szerkesztőség:

**Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ**

**Budapest, VIII.
Szentkirályi u. 21.**

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

**Dr R. HARKÓ Viola és VIDA Tivadar a Semmel-
weis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár tudomá-
nyos munkatársai, BATÁRI Gyula az Országos
Széchényi Könyvtár munkatársa, dr SZEPESI
Zoltánné az OOKDK osztályvezetője, az OOKDK
Hálózati és Módszertani Osztályának munkatársa.**

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült:

**az ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT**

Sokszorosító részlegében

Pld.szám: 180

СОДЕРЖАНИЕ

Вмола Р. ХАРКО — Тивадар ВИДА: Значительные
старые медицинские труды в Библиотеке Му-
зея истории медицины им. Семмельвейса . . . 129

Дьюла БАТАРИ: Старые венгерские медицинские
журналы 153

Мария СЕНЕШИ: Положение медицинской инфор-
мации в социалистических странах 174

Сообщение Сетевого и методического отделе-
ния Центральной библиотеки и института инфор-
мации медицинских наук: Библиотека и библио-
текарь в нашей сети. 198

Из журнала "Информатика":

Х. ГЕОРГИ: Кредо библиотекаря 216

Известия и новости 222

C O N T E N T S

Viola R. HARKÓ - Tivadar Vida: Some important old works on medicine at the Library of the Museum of History of Medicine.....	129
Gyula BATÁRI: The early Hungarian medical journals III.	158
Mária SZEPESI: Medical information in the Socialist Countries .	174
Report of the Department of Methodology. - The library and the librarian in our network.	198
From the I n f o r m a t i k a:	
Georgi, Ch. Avow of a librarian	216
N o t e s a n d N e w s	222

JELENTŐS RÉGI ORVOSI MŰVEK A SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Könyvtárunk nem régi alapításu. Magyarországon a felszabadulás előtt nem működött önálló intézményként orvostörténeti könyvtár. Változást e téren a felszabadulás utáni időszak hozott. Az egészségügyi kormányzat 1951-ben az országban található orvostörténeti vonatkozású művek összegyűjtésére létrehozta az Országos Orvostörténeti Könyvtárt. Intenzív munkával sikerült elérni, hogy a könyvtár 1952-ben megnyílhatott a nyilvánosság számára is. Az alapállomány évről-évre rohamosan növekedett, többféle forrásból áramlottak a könyvek, és hamarosan szűknek bizonyult a könyvtár eredeti elhelyezése. Ezért az Egészségügyi Minisztérium intézkedése révén, jelenlegi épületében új otthont kapott. Újabb változást jelentett a könyvtár életében az a miniszteri utasítás, amely 1968. január 1-től megszüntette mint önálló intézményt, és egyesítette a Semmelweis Orvostörténeti Muzeummal, azzal a céllal, hogy az egyesített két intézmény összefogja az orvostörténelmi szakterület tudományos, kutató és ismeretterjesztő tevékenységét.

Szerencsés mozzanatok következtében /Irgalmas Rend, Budapesti Kir. Orvosegyesület átadott könyvel, ajándékozás, vételek/ jelentős gyűjtemény alakult ki. A több mint 100 ezer könyvtári egységet tartalmazó állomány

elemzése e cikk keretén belül nem lehetséges. Nem foglalkozhatunk a könyvtár kéziratanyagával, kódexeivel, disszertáció - különlenyomatgyűjteményével, tekintélyes folyóiratállományával, speciális gyűjteményeivel. Ósnyomtatványaink ismertetése külön tanulmányt érdemelne. Jelenlegi célunk több mint félezer kötetes ritkasággyűjteményünk kiemelkedő orvosi művelnek az ismertetése. Mivel a gyűjtemény tág időszakaszt ölel fel: a kéziratok kortól 1900-ig, kénytelenek voltunk - a cikk terjedelmét szem előtt tartva, - szűkebb időhatárok között kijelölni a vizsgálandó műveket. A külföldi könyvanyagból a XVI.sz.-i kiadványokat emeltük ki, mivel a könyvnyomtatás feltalálása, a humanizmus és a reneszánsz eszméi az orvostudomány fejlődésére is nagy hatást gyakoroltak. Egymás után jelentek meg az ókori szerzők művelnek sorozatos kiadásai, s a XV.-XVI.sz.-ban élő orvosszerzők is tekintélyes számu kiadványt jelentettek meg működésük során. Magyar vonatkozásban az 1501-1711 között megjelent orvosi nyomtatványokkal foglalkozunk. Közleményünkben az orvostudomány fejlődését befolyásoló és ritkaságszámba menő művek ismertetésére szorítunk.

Először a klasszikus orvosszerzők művelnek XVI.sz.-i kiadványait vesszük sorra, majd a nyomtatványok kiadási éve sorrendjében tárgyaljuk a XV.-XVI.sz.-i szerzők műveit, így nem áll módunkban nyomdahely, kötés, illusztráció, proveniencia szempontjából megkülönböztetést tenni. A kiemelkedő mozzanatokra az egyes műveknél hívjuk fel a figyelmet.

Ismertetőnket HIPPOKRATÉSZ/ i.e. 460-377/ művelével kezdjük, akit szívesen neveznek az orvostudomány atyjának. A tárgyilagos megfigyelést és az ésszerű tapasztalatot tette meg az orvostudomány alapjává. Műveit először az ókori alexandriai orvosok állították össze, és a gyűjtemény csaknem teljesen azonos a XVI. sz. elejétől folyamatosan megjelenő görög és latin nyelvű kiadásokkal. Könyvtárunk számos Hippokratész-művet őriz, ezek közül első sorban említjük azt a gondos filológiai vizsgálatok alapján készült latin nyelvű kiadást, melyet 1558-ban, Bázelen, JOANNES CULMANN adott ki. A fordítás a humanista orvos IANUS CORNARIUS, tulajdonképpen nevén JOHANNES HAGENBUT /1500-1558/ munkája, aki Bázelen Erasmus köréhez tartozott. Itt biztatták őt Hippokratész művei lefordítására, és ezt 15 év gondos munkájával el is végezte. A kiadvány a híres FROBENIUS nyomda terméke.

Kiadványainak tiszta nyomásáról és szépségéről híres velencei GIUNTA /Junta/ nyomdászcsalád műhelyéből került ki Hippokratész műveinek latin és görög nyelvű kiadása /1588/. A latin szöveg HIERONYMUS MERCURIALIS fordítása, akitnek a megjegyzései többször szerepelnek az egyes értekezések végén is. A II. kötet címlapján bélyegző: "Dr. PLÓSZ Sándor könyvtára". Dr. Plósz Sándor /1846-1925/ egyetemi tanár volt, majd igazságügyminiszter. Az ő nevéhez fűződik az 1911. évi magyar polgári perrendtartás megalkotása.

Nem hagyhatjuk említés nélkül, bár XVII.sz.-i kiadvány, a szintén kétnyelvű /görög-latin/ ANUTIUS FOESIUS - féle /1528-1591/ hippokratészi szövegek kiadását /Genf, Chouet

Sámuel betűivel, 1657/, amely 40. éves fordítói munka eredménye, és amely először 1591-ben jelent meg, de a hirtelenkiben lévő genfi kiadás a legjobb.

Hippokratész után az ókor másik legtekintélyesebb és legtermékenyebb szerzője CLAUDIUS GALENUS /i.u.131-III.sz. elején halt meg/. Alapos tudományos kiképzést kapott, sokáig volt a gladiátoriskola orvosa, majd a császári család orvosa lett Rómában. Műveinek száma saját bevallása szerint messze meghaladja a százat. Nem mind maradt fenn az utókorra, de irodalmi hagyatéka így is számottevő. A KÜHN-féle lipcsei kiadás /1821-1833 között/ 20 kötetes. Könyvtárunk számos Galenus művel dicsekedhetik. Megemlítjük műveinek, 1562-es velencei kiadását, amely a GIUNTA nyomdászcsalád műhelyéből került ki, és összes műveinek 1597-es kiadását /Venetis, apud Juntas/, amelynek külön érdekessége, hogy JOANNES RULANDUS /1585-1648/ Medicinae Doctor könyvtárából származik, aki Pozsonyban működött. Ugyanennek a kiadásnak egy másik példánya kötése miatt említésre méltó. A kötési táblákon hidegnyomással készült díszítmények, képmások, középen két férfi arcmása láthatók. A két mellkép alatt /olvashatatlan/ felírás van.

Az 1562-ben, Velencében, Valgrisi Vincénél nyomtatott GALENI OMNIUM OPERUM QUARTA CLASSIS c. kötetet, mely tulajdonképpen kolligátum, azért tartjuk említésre méltónak, mivel nemcsak ORIBASIIUS /i.u.326-403/ két művét foglalja magában, hanem Galenus műveinek V. és VI. osztálya is megtalálható a kötetben, és ezen utóbbit mintegy 60 szöveg közti

ábra gazdagítja.

Az orvosi botanika megteremtője PEDACIUS DIOSCORIDES /Nero és Vespasianus császárok uralkodása alatt élt/ valószínűleg tábori orvos volt a római hadseregben, számos országban járt, főként a gyógynövényekről gyűjtött sok ismeretet. Tapasztalatait DE MEDICA MATERIA Libri V.c. művében írta meg, mely a maga nemében a legteljesebb volt, és az egész középkoron át nagy tekintélynek örvendett. Könyvtárunk több Dioscorides-példánya közül említésre méltó a Kölnben, 1529-ben, SOTER János munkájával és költségén, MARCELLO VIRGILIO /1464-1521/ fordításában kiadott kötet. Virgilio ezzel a fordításával olyan híressé vált, hogy a firenzei Dioscorides néven emlegették.

A középkor orvos-botanikusai a klasszikusokkal kezükben keresték hazájuk gyógynövényeit. Kitént Dioscorides művének kommentálásával PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS /1500-1577/ itáliai orvos, aki működése során II. Miksa császár udvari orvosaként eljutott Prágába is. Birtokunkban van főműve: "Commentarii in sex libros Pedacii Dioscoridis....." a velencei VALGRISIÉk műhelyében 1554-ben nyomtatott első kiadása, melynek szövegében több helyütt van bejegyzés, pl. a növények ábráinál szlovák, német és magyar nyelven olvashatók az egyes növénynevek. Több possessorri bejegyzés közül megemlítjük: "Ex Libris Bibliothecae Carponensis 1762", "Bibliothecae Vaciensis Schol. Piar." és "Ex Libris chirurgi Alexandri Ponicali" belrásokat. Matthiolus Orvosi Leveli öt könyvének prágai, 1561-es kiadása is említésre méltó, a szerző itt elmé-

leti és gyakorlati kérdésekkel egyaránt foglalkozik, kiváló növénytani ismereteiről tanuskodva.

KREUTTERBUCH-ja IOACHIM CAMERARIUS-KAMMERMEISTER /1534-1598/ német orvos fordításában és bővítésében 1586-ban, Frankfurtban jelent meg először. Példánnyunk a sok possessorri bejegyzésről nevezetes. Az egyik bejegyzés: "GEORGIUS TRANOSCI" arra mutat, hogy a kötet talán Transcius Györgyé volt /1591-1637/ aki ev. lelkes, az első szlovák ev. énekeskönyv kiadója (megjelent Lőcsén 1635-ben) és aki Prágában, Bilsken, majd Liptószentmiklóson élt.

Matthiolus herbáriumának 1562-es prágai kiadása is birtokunkban van, Hájky-i TÁDEÁS HÁJEK /1525-1600/ fordításában, aki II. Rudolf császár udvari orvosa volt. 1837. febr.7.-ről olvashatunk benne tulajdonosi bejegyzést Matthiolus mellképe alatt.

AURELIANUS CAELIUS /a IV.sz., második felében élt Rómában mint orvos/ Tardarum Passionum Libri V. c. műve /Bázel, Henricus Petrus nyomd., 1529/ az efezusi SORANOS görög művének fordítása és egyben egyetlen forrásunk ugyszólván, amelyből közelebbi ismereteket meríthetünk a Soranus által is képviselt ún. módszeres iskola gyakorlati tanításairól. E közvetítés révén Soranus művei a középkor legjobbet forgatott orvosi könyvvel közé tartoztak. A kötetben szerepel ORIBASIUS /i.u. 326-403/ 3 könyve, Jullianus császár köztisztelőnek örvendő orvosa volt, aki összefoglalta

a legjelentősebb görög orvosok műveit Hippokratésztől saját koráig. Ezzel nagy szolgálatot tett az utókornak, mivel számos, különösen alexandriai orvos írásaiból csak annyit ismerünk, amennyit Oribasius műve tartalmaz. A három mű közül legjelentősebb a fia számára készített Synopsis: *Medicinae compendium*.

A középkori orvostudomány jellegzetes irányzata a kolostori orvostudomány volt, amely a benedekrendiek által a VI. sz.-ban alapított Monte Cassino-i kolostorból indult ki, ahonnan a szerzetesek hittérítő munkájuk során eljutottak Európa országaiba, és magukkal vitték a kolostorral kapcsolatos kórházban szerzett tapasztalataikat, orvosi tudásukat. Így Európa-szerte elterjesztették a kolostori orvostudományt. Tudásukat az antik orvosok műveiből merítették. Később a Salernóban létesített bencés zárdában olyan fokra emelték a orvostudomány művelését, hogy híre túlszárnyalta Monte Cassinóét.

A salernói orvosi iskola egyik legrégebbi név szerint ismert mestere és írója GARIOPONTUS, aki a X.sz. végén és a XI.sz. elején élt Salernóban. Írásművel közül az ún. "Passionarius" maradt ránk, ez a gyakorlati gyógyászat kézikönyve. Ilyen címmel jelent meg 1516-ban Lyonban, majd "Garioponti vetusti admodum medici ad totius corporis aegritudines remediorum PRAXEON Libri V." címmel Bázelen, Henricus Petrus nyomtatásában, 1531-ben. Ez utóbbi van meg könyvtárunkban.

ARNALDUS de VILLANOVA /kb. 1240-1311/ nevéhez fűződik a salernoi orvosi iskoláról írt magyarázata - "Scholae Salernitanae Opusculum". A birtokunkban lévő kiadás Frankfurtban jelent meg, 1553-ban és Egenolf Keresztélynél nyomtatták. Tartalmazza a szerző értekezését "De conservanda juventute et de retartanda senectute" címmel. Egyébként Villanova, neves orvos és alkimista volt, V.Kelemen pápa pártfogoltja. Orvosi művei Hippokratész követőjének és nagy tudású sebésznek mutatják. Munkái gyűjteményes kiadása egy kötetben, folio nagyságban 1504-ben, Lyonban jelent meg.

Külön tanulmányozást érdemelnének a kötet possessorai és egyéb bejegyzései. Első tulajdonosa már 1555-ben beírta az utolsó számozatlan lapot követő lap rectójára: "Aln bewärt Hayltranck zu frischen Wunden" és következik a recept leírása. 1673-ból is van egy bejegyzés: "Sum Georgii Mittneri Camerarii".

Ugyanez a munka egy másik kolligátumunkban is megtalálható, új és bővített kiadásban. Ez is Frankfurtban jelent meg, Egenolf Keresztély örököseinél, 1560-ban. A második rész HESSUS HELIUS EOBANUS /1488-1540/ munkája: De tuenda bona valetudine. Ebben a kötetben is számos bejegyzés, recept olyasható a különböző tulajdonosok kézírásával.

Az arab orvostudományt képviseli gyűjteményünkben JOANNES MESVA. Műveinek 1581-es velencei kiadása, GIUNTA nyomtatvány. A szerző kairói udvari orvos volt, és ott is halt meg 1015-ben. Egészen a XVI.sz.-ig írásainak nagy

volt a tekintélye, csaknem harmincszor adták ki, először Velencében, 1471-ben.

Az arab orvostudomány másik kitűnő szerzője MAIMONIDES /Raby Moises/ /1135-1204/, cahirai orvos értékes orvosi műveket írt. Könyvtárunkban Galenus nyomán kidolgozott aforizmái vannak meg. Ennek első latin fordítása Bolognában jelent meg, 1489-ben. A kötet kolligátum, tartalmazza még ABU BEKR RHAZES /850-930/ arab udvari orvos "Liber de Secretis, qui Aphorismorum appellatur" c. művét. Őt tartják az egyik legönálóbb arab orvosszerzőnek. A könyv sokszor gazdát cserélt, számos possessori bejegyzés tanúsítja.

A középkor leghíresebb sebészeti írója GUY de CHAULAC 1300 körül született és 1368-ban halt meg. Főműve, CHYRURGIÁ-ja századokon keresztül a sebészek vezérfonala volt. Műve megírásánál az a cél vezette, hogy egyesse a sebészetet a többi orvosi szakággal. Fontosnak tartja a kitűnő anatómiai tudást. A könyvtárunkban lévő példány kolligátum, a Chyrurgia kiadási évét nem ismerjük. Egyébként a latin kiadások száma igen nagy, az első 1490-ben, Velencében látott napvilágot, az utolsó Londonban, 1585-ben. A függelékben előadja a sebészet rövid történetét, a II. részben pedig leírja az 1348.-i pestisjárványt.

A kolligátum másik része "Practica in chirurgia" JOANNES de VIGO munkája, Myt Jakab nyomtatta 1516-ban Lyonban. A szerző római orvos, II. Gyula pápa szolgálatában, híres

sebész, 1460 táján született és 1517 után halt meg. A kötet üres lapjal elől-hátul latin- és németnyelvű receptekkel vannak teleírva, sőt sok helyen az alsó és oldalsó margó is.

PHILIPPUS THEOPHRASTUS BOMBAST von HOHENHEIM, PARACELUS /1491-1541/ ismert német alkimista, fizikus, orvos azzal keltett először feltűnést, hogy nyilvánosan elégette Avicenna könyveit. Orvosi előadásaiiban a német nyelvet használta. A hatóságokkal való összeütközésével miatt hosszadalmas vándorlásra kényszerült. Írásai száma nagy, latinul HUSER adta ki 10 kötetben 1589-1591 között Bázelen. A könyvtárunkban lévő Paracelsus kötetek is ebből a kiadásból származnak, tartalmazzák híres Chirurgia magnáját is. A kötetekben számos possessorli bejegyzés és dátum olvasható.

EUCHARIUS ROESLIN /Rhodion/ frankfurti orvosnak /1526-ban halt meg/ tulajdonítjuk az Egyetemi Könyvtárban található németnyelvű névtelen szerzők katalógusa alapján két művet magába foglaló kolligátumunkat:
a./ Kindbarer Fräwen Rosengarten; b./ Von Junger Kinder Kranckheyten címet. 1545-ben nyomtatták Frankfurtban, Christian Egenolff nyomdájában. Az első rész női betegségekkel és szüléssel foglalkozik; itt 20 szöveg közti ábra szerepel, többek között a magzat helyzetét és a korabeli szülészeti eszközöket szemléltetik. A második részben a csecsemőgondozásra, és csecsemőbetegségekre fordítja a figyelmet a szerző. A könyv eredetileg

"Der Schwangern Frawen und Hebammen Rosengarten" címmel jelent meg 1513-ban először, Wormsban, s a német orvosi irodalomban elsőként tartalmaz ábrákat a magzat hibás fekvéséről.

Külön figyelmet érdemel példányunk kötése: az eredeti pergamen-kötéshez kézzel írott kódexlapot használtak. A rajta szereplő, hangjegyek alapján valószínűleg liturgikus kódexből való.

ANDREAS VESALIUS /1514-1564/, az emberi anatómia megújítója, munkássága során az anatómia évszázados tévedéseit oszlatta el, "Anatomia, Deutsch...." c. művének 1551-es, nürnbergi kiadása van birtokunkban. FABRICIUS-nyomtatvány. 40 táblán tartalmaz a könyv különböző anatómiai ábrát, kitűnő fametszetek formájában. - Egyik bejegyzés: "Dr. LOVRICH ajándéka 1920.V.12." A címlapon található pecsét szerint a könyv valaha a budapesti Bábaképző könyvtáráé volt.

Nagy értéke könyvtárunknak HANS GERSTDORFF műve: "Feldtbuch der Wundarzney" első kiadásban, amely 1517-ben Strassburgban jelent meg, SCHOTT-nál. A szerző 40 éves sebész tapasztalat alapján írta könyvét, mely teljesen gyakorlati jellegű. Kiemelendő a lőtt sebek kezeléséről és az amputációról szóló rész. Kiváló fametszetek illusztrálják a szerző mondanivalóját. Egyébként Gerstdorff a feltalálója annak a nyújtószerkezetnek, amellyel a törést beigazították. Említsre méltó a könyv kötése: hidegnyomással készült díszítőelemek és több férfifej-ábrázolás gazdagítja.

Könyvtárunk számos GABRIEL FALLOPPIUS-tól származó művet őriz. Falloppius /1523-1562/ egyike volt a XVI.sz. legjelentősebb és legsokoldalúbb orvosainak, Vesalius nagy tisztelője. Életében csak egy művét adta ki: "Observationes anatomicae" címmel Velencében, 1561-ben. Ugyanitt jelent meg valamennyi művének gyűjteményes kiadása 1584-ben. A mi példányunk is ebben az évben jelent meg, de Frankfurtban, Wechel András örököseinél. Anatómiai munkáiból kiemelkedők a csontrendszer, a csontok fejlődésének és a hallószervnek a leírása. Egyéb művei közül pedig a sebészetre és a szifiliszre vonatkozóak. Különböző munkáinak számos XVI. és XVII. sz.-i kiadása van meg gyűjteményünkben.

AMBROSIUS PARÉ /1510-1590/ a francia király fősebésze, a XVI.sz. egyik legnagyobb orvosegyénisége, a francia sebészet atyjának is szokták nevezni. Mint tábori sebész sok orvosi tapasztalatot gyűjtött és új eljárást dolgozott ki a lőtt sebek kezelésére. Összes műveinek francia kiadása 1575-ben jelent meg. Paré Összes Műveit HAULTIN János fordította latinra és 1582-ben GUILLEMEAU Jakab rendezte sajtó alá. 1594-ben Frankfurtban is megjelent. A birtokunkban lévő példánynak sajnálatos módon hiányzik a címlapja, így nem dönthető el bizonyosan, melyik kiadásról van szó. A diszes kötés elülső tábláján középtűt az "1584"-es évszám van beütve.

GUALTHERUS HERMENIUS RYFF XVI. sz.-i strassburgi sebészorvosnak számos összefoglaló műve jelent meg az Orvos-

tudomány minden területéről. Birtokunkban lévő könyve: "Das ist, des menschen.... warhafftige beschreibung oder Anatomi...." első kiadás, 1541-ben jelent meg, Beck Boldizsár nyomdájában nyomtatták. A szöveg közti ábrák némelyikén orvosi műszerek láthatók.

Annak érzékeltetésére, hogy milyen gazdag a gyűjteményünkben lévő XV-XVI.sz.-i orvosi irodalom, a könyvek megjelenési évének sorrendjében ismertetünk néhány érdekesebb szerzőt és művet.

ANTONIO BENEVIENI /megh.1502-ben/ firenzei orvos híres műve a könyvtárunkban meglévő "De abditis nonnullis ac mirandis morborum et sanationum causis" c. könyve /Firenze, 1507, GIUNTA nyomt./ . Nem sok benne az idézet, annál több a saját megfigyelés. Nagy érdeme, hogy 20 boncolásával megtette az első lépéseket a kórbonctan felé. Sok új felfedezéssel gazdagította az orvostudományt. Műve eredeti kézirata is előkerült: 50 észlelettel többet tartalmaz, mint a későbbi nyomtatott szöveg. Művének ez a kiadása az igen ritka nyomtatványok közé tartozik.

VENDELINUS HOCK von BRACKENAU bolognai doktor "Mentagra sive tractatus de causis, regimine et cura morbi Gallici" c. műve első kiadásban 1502-ben Strassburgban jelent meg. A mi példányunk a második kiadásból /1514, Strassburg, Schott nyomda/ való. A szerző óvatosan ajánlja benne a higanyos bedörzsölést. A különböző possessori bejegyzések a könyv valósággal regényes vándorlását igazolják.

GEORGIUS VELLA bresciali orvos a XVI.sz. elején élt. "De morbo gallico"/sic/" c. művének impressuma szerint Mantuában nyomtatta a reggiol Bruschi Ferenc 1515-ben.

ANGELO BOLOGNINI a XV. sz. végén és a XVI. sz. elején élt, mint gyakorló sebész és anatómust tartották nagyra. Írásban két művet hagyott hátra: De cura ulcerum.... és De unguentis..... címmel. Mindkettő megvan könyvtárunkban, Bolognában nyomtatták 1525-ben De Faellis Hektor Benedek örökösél.

LAURENTIUS PHRISIUS strassburgi orvos. "Epl tome opusculi de curandis puscillis ulceribus,...." c. műve Bázelen jelent meg 1532-ben, Henricus Petrus nyomtatványa. A mi példányunkban az 54. oldalig terjed Phrisius műve, utána SCRIBONIUS LARGUS receptjei következnek, aki az I.u. I.sz.-ban élt római orvos. Receptkönyvét Galenus is többször idézte.

NICOLAUS MASSA kiváló XVI. sz.-i velencei anatómus "Liber de morbo Gallico" c. könyvét kortársai a legjobbnak tartották az ezt a tárgyat előadó művek közül. A mi példányunk velencei, 1536-os kiadás.

1536-ban jelent meg Bázelen, Beb János nyomdájában az a gyűjteményes munka a szifiliszről: "Morbi Gallici curandis retho....." címmel, melyet a legkitünőbb XV. és XVI. sz.-i orvosok hasonló tárgyu írásaiból állítottak össze. Szerzői: Mattiolus, Almenar, Massa, Poll, De Vittori és Bolognino.

A kötet tulajdonosai közül megemlítjük Franciscus PRAE-
POSITUS-t /anno 1744/.

JOANNES VOCHS kölni orvos a XV. sz. végén és a XVI.sz.
elején működött. Egyetlen, ismeretes műve: "De pestilentia
anni 1507 et eius cura,...." címmel először 1508-ban je-
lent meg Magdeburgban. A mi példányunk 1537-ben jelent
meg. A munka orvostörténeti szempontból jelentős forrás-
mű a pestis történetének XVI.sz.-i szakaszáról. A könyv
tulajdonosai közül megemlítjük Joannes Kapodit és Proksch
I. nevű személyt.

ANDREAS TURINUS firenzei orvos a XVI. sz. első felé-
ben működött, nagy szerepet játszott annak a kora orvosi
köreben erősen vitatott kérdésnek az eldöntésében, hogy
melyik az érvágás helyesen helyesen választott helye. Írá-
saiban is ezzel a tárgykörrel foglalkozott, így bírtokunkban
lévő művében is: "De curatione pleuritidis per venae sec-
tionem" /Lyon, 1537, Parmenterius Mihálynál./

Joannes Mich. SAVANAROLA, a híres Savonarola nagy-
apja, 1384. táján született, 1462 után halt meg. Nemcsak
mint orvos, hanem mint előadó tanár is híres volt. "Prac-
tica maior" c. kézikönyve, mely gyűjteményünkben szere-
pel, 1547-ben jelent meg Velencében, GUINTA-nyomtatá-
vány, a gyakorlati orvostudomány csaknem teljes kézi-
könyve. Könyvünk kolligátum, és Savonarola minden fon-
tos műve megtalálható benne. - Érdekes a kötés: az
első bekötési tábla javítására latin kéziratos pergament
használtak fel.

S 100-as jelzésű kolligátumunk egyik műve MATHIAS CORNAX "Historia quinquennis fere gestationis in utero.." c. munkája. A szerző a XVI. sz.-ban élt és működött Bécsben. Munkája is itt jelent meg 1550-ben, Joannes Carbo nyomdászműhelyéből. A kötés eredeti, jó karban van. A fedő- és háttáblán hidegnyomású növényi ornamentika, ill. szimbolikus nőalakok /erények; istennők/ láthatók.

ALFONSUS FERRIUS Nápolyi orvos is a XVI. sz.-ban működött, könyvtárunkban lévő "De sclopetorum sive archibuserum vulneribus Libri Tres" c. művében kifejti - Galenus teoriája alapján -, hogy a lőtt seb mérgezett és tulajdonképpen égési seb, és ennek megfelelő kezelést ír elő. Az általa feltalált és róla "Alfonzinum"-nak elnevezett golyóhúzó elterjedt orvosi eszköz volt. A másik idecsatolt értekezése "De caruncula,..." a hugycső szűkületeit tárgyalja. Ez a lyoni kiadás a 2., mert az 1. Rómában látott napvilágot, 1552-ben. A mi példányunk 1553-ban jelent meg, Bonhomme műhelyéből. A könyvet orvosi eszközök ábrái illusztrálják, köztük látható a híres "alfonsinum" ábrája is.

JOANNES LANGIUS /Lange/ 1485-1565 között élt, 40 éven át volt a pfalzi választófejedelem udvari orvosa. Főműve az olasz mintákra írt "Medicinalium epistolarum miscellanea", amely először Bázelen jelent meg 1554-ben, Oporinus nyomtatásában. Kortársai igen nagyra becsülték ezt a művét. A mi példányunk is az első kiadásból van.

Sebészeti értekezések gyűjteménye a "CHIRURGIA" címmel 1555-ben, Zürichben, a GESSNER testvéreknél megjelent anthologia, melyben egy kötetben megtalálhatók a sebészettel foglalkozó legkiválóbb írók művei, régiek és újabbak, akiknek műveit eddig Németországban nem adták ki. JEAN TAGAULT, JAQUES HOULLIER, MARIANO SANTO, ANGELO BOLOGNINI, MICHEL ANGELO BIONDO, BARTOLOMEO MAGGI, ALFONSO FERRI, JOHANNES LANGE, CLAUDIUS GALENUS, ORIBAEIUS, stb. A kötetben közölt betűrendes sebészjegyzéknek orvostörténeti jelentősége is van. A könyv bőrrrel bevont fatáblás kötésben van, díszítő jellegű, és biblikus nyomatok /ábrák aláírásokkal/ díszítik.

JOANNES DRYANDER /EICHMANN/ német orvos és matematikus a XVI. sz.-ban működött. Könyvtárunkban lévő munkájának címe: "New Artznel unnd Practicirbüchlin..." Frankfurtban jelent meg 1563-ban, Egenolf Keresztély örökösénél. Kiemelkedő munkásságot fejtett ki az anatómia területén. Arról nevezetes, hogy egyike az elsőeknek Németországban, akik anatómiai könyvet nagy számú ábrával teszik szemléletessé.

CORNELIUS GEMMA /1535-1579/ nemcsak orvos, hanem a méréz és csillagászat iránt is érdeklődött. Ennek terméke a gyűjteményünkben is fellelhető "De arte cyclognomica" c. 1569-ben, Antwerpenben megjelent munkája, mely egyébként gyönyörű PLANTINÓnyomatvány. A könyv valaha VERBEZIUS /1616/ tulajdonában volt.

ANDREAS BACCIUS /megh.1600-ban/ itáliai orvos, számos művet írt, ezek azonban inkább természettudományi és történeti jellegűek, mint orvosiak. Híres volt szellemes megállapításairól. "De thermis" című könyvének első kiadását őrizzük gyűjteményünkben /Velence, 1571, Valgrisi kiadás/. Érdekes magyar vonatkozása is van a műnek: Bacci a 262-263. oldalon WERNHER könyve alapján foglalkozik a magyarországi fürdőhelyekkel is.

LEONHARD THURNEISSER /1531-1596/ Paracelsus ismert nevű követőjének élete valóságos kalandregény. Elsőnek említjük könyvtárunkban lévő, nagy botanikai művét "Historia sive Descriptio plantarum...." 1578-ban jelent meg, Berlinben. Másik említésre méltó munkája: "PISON, Von Kalten /Warmen/ Mineralischen und Metallischen Wassern....." 1572-ben jelent meg Frankfurtban. Figyelemre méltó a könyv bőrkötése: a táblákon hideg-nyomással díszítő elemek és ismétlődve Husz János, Luther Márton, Melanchton és Rotterdami Erasmus képmása láthatók. Az előlapi táblán cimer, 1572-es évszámmal, a hátsó tábla közepén pedig női alak képe látható.

ANTONIUS MIZALDUS /MIZAUD/ az orvosi gyakorlatban elért sikereiért a "francia Aesculapius" melléknevet kapta, bár élete vége felé a tudományos kutatás kedvéért teljesen felhagyott az orvosi gyakorlattal, 1578-ban halt meg Párizsban. Két műve szerepel gyűjteményünkben: "Arztgarten" /Bázel, 1577, Perna kiadás/ és "Neinhundert Gedächtnusswürdige Geheimnuss....." /Bázel, 1582, Perna

kiadás; mind kettőt a bártfal HENISCH GYÖRGY ültette át németre.

CONRADUS GESNERUS /1516-1565/ Orvosi Levellei első kiadása /Zürich, 1577, Frosch kiadás/ az I. része egy kolligátumunknak, melynek II. része a gyógyszerészet története szempontjából érdekes. Gesner érdekes, színes egyéniség volt: filológus, orvos, botanikus és zoologus egyszemélyben.

Híres orvosok munkáinak gyűjteményes kiadása: "Clarissimorum quorundam medicorum libri quatuor" /Köln, Horst Péternél, 1579/ c. munka. Szerzői: Joannes VASSAEUS, Iacobus SYLVIVS, LUSITANUS BRUDUS és GALENUS. A vaskos, 920 oldalas kötet VERBEZIUS könyvtárából való /"Ex Bibliotheca David Verbeziil Carno.....Ulmae, 7, okt. 1615"/.

PHILIPPUS SCHOPFF, XVI.sz. végén élt fizikus és orvos arról nevezetes, hogy németül írt a lepráról: "Kurtzer,, Aber doch aussführlicher Bericht von dem Aussatz..... Zeychen und Curation" /Strassburg, Jobin Bernátnál, 1582/. A kis könyvecske bejegyzéssel számos possessorról tanuskodnak.

LEONHART RAUWOLFF XVI.sz.-i orvos és botanikus élete során sokat utazott, csaknem egész Ázsiát bejárta, és állandóan gyűjtötte a ritka növényeket és gyógyfűveket. Élete végén tábori orvosként Magyarországra jött, és

Hatvanban halt meg 1606-ban. Gyűjteményünkben szerepel Utileírása /Frankfurt, Kristof Raben, 1582/ és annak következő évi utánnyomása. Ezt a művét idézi Bibliotheca Botanica /1747/ c. könyvében Linné.

A XVI.sz.-ban működött dán orvos: Andreas CHRISTENSEN /1551-1606/ "Enchiridion Medicum...."/Bázel, Oporin betűivel, 1583/ c. könyve is fellelhető gyűjteményünkben.

PETRUS FORESTUS /1522-1597/ holland orvos, akinek a Delftben dühöngő pestis megfékezésével akkora lett a híre, hogy a holland Hippokratésznek nevezték, "Observationum et curationum medicinarum...." c. művével /Antwerpen, PLANTIN nyomt. 1583/ szerepel gyűjteményünkben. Possessor bejegyzések egyike: "Ex Bibliotheca Caroli Joannis Nepom. Altmann Philosophiae et Medicinae Doctoris et Physici Provincialis Cremsensis".

HIERONYMUS MERCURIALIS: "De decoratione liber....." /Frankfurt, Wechel Jánosnál, 1587/ és hozzáfűzve JULIUS MANCINUS itáliai orvos két értekezése: "De varicibus..." és "De reficiendo naso....." c. kötetünk művel részben kozmetikai, részben plasztikai sebészeti munkák előfutárának tekinthetők.

MARCUS ANTONIUS MONTAGNA a XVI.sz. második felében működött velencei orvosként, Birtokunkban lévő műve: "Tractatus de herpette...." /Velence, Meietto, 1589/ első kiadás. Több tulajdonosi bejegyzés van benne.

RASCHALIS GALLUS /1567-1632/ francia orvos maradandó műve: "Bibliotheca Medica" /Bázel, 1590/ betűrendes orvosi lexikon, orvostörténeti jelentőséggel bír. Azoknak az orvosoknak a névsorát közli, akik írásművelkkel hivatásszerűen művelték az orvostudományt. Közli, hogy mit írtak, hol, milyen formában, mikor nyomtatták ki írásalkat, vagy kézírataik hol találhatóak.

OCTAVIANUS ROBORETUS trienti orvos volt, a XVI. sz. végén élt; gyűjteményünkben "De peticulari febre...." c. művével szerepel /Trient, 1592/.

OSSWALDT GAEBELKHOUER /1538-1616/ orvos és híres történetíró. Egyetlen orvosi könyve a nálunk is meglévő "Arztneybuch...." /Tübingen, G.Gruppenbach, 1594/. Számos kiadása volt, és több nyelvre lefordították, bár HALLER szerint közepes értékű, inkább népszerűsítő jellegű mű. A mi példányunk előzőleg a kolozsvári Orient professzor tulajdona volt.

DAVID VERBEZIUS /1577-1644/ neve már többször előfordult cikkünkben, mivel régi könyveink pár darabja - eddig még fel nem tárt módon - valaha az ő ulmi könyvgyűjteményéhez tartozott. Kalandos életútja során számos országba és városba eljutott. Tőle származik "De morbo eius speciebus et differentis" /Strassburg, Bertram Antal, 1598/ c. könyvecske.

Mint előljáróban már jeleztük, a birtokunkban lévő régi magyar orvosi irodalom válogatásánál tágabb időhatárt szabtunk /1501-1711/, mégis szerényebb anyaggal kell megelégednünk,

mint amilyen a XVI.sz.-i külföldi gyűjteményé volt. Ennek oka részben a korabeli magyarországi viszonyokban található /vesztett háború, török megszállás, stb./, másrészt pedig könyvtárunk nem rendelkezik még ennek az időszaknak a teljes, fellelhető irodalmával. Többféle intézkedést hoztunk a hiányok pótlása érdekében, de ezek jótékony hatásukat csak később fogják éreztetni. Győry Tibor "Magyarország orvosi bibliográfiája /1472-1900/" c. művének adatai szerint ebben az időszakban 140 a száma azoknak a szerzőknek, akik vagy magyarok voltak és itthon, vagy külföldön jelentettek meg orvosi műveket, vagy idegen szerző léteikre magyar vonatkozású művet írtak. Mi szándékosan figyelmen kívül hagytuk az anyag kiválogatásánál a magyar ösnyomtatványainkat, a doktori disszertációkat, és a külföldi szerzőket. Így lényegesen szerényebb a bemutatandó szerzők és művek száma, de ezt a válogatást ugys csak izellőül szántuk, és módot fogunk találni arra, hogy teljes magyar anyagunkat méltó formában hozzuk nyilvánosságra.

Régi magyar orvosi szerzőink sorát ZSÁMBOKI /SAMBUCUS/ Jánosnal /1531-1584/ kezdjük. A neves magyar humanista tudós tanulmányait a legkittünőbb külföldi egyetemen végezte. 26 éves korában már a bolognai egyetemen tanított. Később Bécsbe költözött, ahol mint udvari orvos működött. Órásl műveltségre tett szert, 11 nyelvben volt járatos, és mint történetíró is híres volt. Ő a XVI. sz. legegységesebb tudású és legfőbbre tartott magyar tudósa. Zsámbokinak rendkívül értékes érem-, kézirat- és könyvgyűjteménye volt. Jelenleg a bécsi nemzeti könyvtárban

örzik: 2618 nyomtatott kötetből és 600 kódexből áll. 44 saját művét tartjuk számon. Ezek közül a legkiemelkedőbbek könyvtárunkban megtalálhatók.

"Emblemata" c. művének két kiadása is megvan. Az első Antwerpenben jelent meg 1564-ben, gyönyörű PLANTIN nyomtatvány. Mindegyik oldal élén jelképszerű fametszetes ábra van, alatta versben az ábrával kapcsolatos tanulságos mondanivaló. Akad közöttük orvosi tárgyú is. Értékes része a könyvnek a Zsámboki birtokában lévő érmék bemutatása, jó numizmatikai forrás. A másik Emblemata-kiadás Leydenben készült 1599-ben Raphelnél. Egyik tulajdonosa a bejegyzés szerint "Joachim Enzermiller" volt, a másik bejegyzés szerint a könyv a Bibliotheca Windhaagiana"-ból való. Kiadta Zsámboki PETRUS RANZANUS "Epitome rerum Ungaricarum" c. művét /Bécs, Hofhalter Raphael, 1558/, hozzáfüzve elbeszélését Eger védelméről 1552-ben, és elmondja Szigetvár ostromát is Horváth Márk parancsnoksága idején. Ranzanus három évig követként tartózkodott Mátyás udvarában, és főművének az "Annales omnium temporum"-nak 61. kötetében Magyarországról ír "Epitome rerum Ungaricarum" címmel.

Kiemeljük még BONFINI ANTAL: Symposion Trimeron c. munkája Zsámboki-féle kiadását /Bázel, Oporinus műhelyéből, 1572/. Vegetius Mulomedicinája általa történt kiadását már előzőleg említettük.

MELIUS /Horni Juhász/ PÉTER /1536-1572/ magyar hit-
ujtató, a magyarországi kálvinizmus egyik vezető egyéni-
sége, debreceni lelkész, számos hitvitázó és hittudományi
mű szerzője, egyetlen nem vallásos tárgyú műve HERBÁ-
RIUMA, amely először Kolozsvárt jelent meg, Heltai Gás-
párné műhelyéből, 1578-ban. Az első lapon így adja meg
a szerző művének forrásait: "Galenusból, Pliniusból és
Ádámus Lonicerusból szedeleltéc ki". Példányunk sajná-
latos módon csonka. A hiányzó lapokat kézírással pótol-
ták.

JORDÁN TAMÁS /1539-1585/ orvosdoktor Kolozsvárt szü-
letett, külföldi egyetemeken tanult, Bécsben doktorált, járt
Magyarországon, a komáromi császári táborban kitűnt ra-
gály, a "morbus pannonicus" elleni gyógymóddal foglalko-
zott. Brinnben is dolgozott, itt érdemeket szerzett a szifí-
lisz gyógyításában. "Pestis phenomena" c. könyve, melyet
könyvtárunkban őrzünk, 1576-ban jelent meg Frankfurtban,
Wechselnél.

JESZENSZKY János /1566-1621/ orvosdoktor és egyetemi
tanár magyar származású /apja 1541-ben ment el Budáról,
mikor a törökök a várost elfoglalták/. Tanulmányait külföl-
dön végezte. Kiváló orvosi működésének híre messze el-
jutott; II. Rudolf császár Prágába hívta, itt magas tisztsé-
geket viselt. Később politikai okok miatt élete nemcsak ve-
szélybe került, hanem 1621. jun. 11.-én kivégezték. Számos
munkája maradt fenn. Ezek közül megemlíthjük "Anweisung
zur Wundartzney" c. művét, mely 1674-ben jelent meg

Nürnbergben, Taubernél és "... nove cognoscendi morbos methodus....."/Wittenbergae, Sauberlichius, 1601./ c. munkáját. Mindkét mű szerepel gyűjteményünkben.

SPILLNER SÁMUEL mint orvos 1615-ben kapott nemesiséget II. Mátyás királytól, Lőcse főorvosa volt, nagy népszerűsége tett szert, orvosi szolgálatait Bethlen Gábor és II. Mátyás is igénybe vette. "Theses de morbo hungarico" c. értekezése szerepel gyűjteményünkben, 1597-ben jelent meg Bázelen, Schroeter betűlivel.

JOEL FERENC, az idős, a XVI. sz. egyik legkiválóbb orvosának volt, Magyarországon született 1508-ban, tanulmányait külföldi egyetemeken végezte, sokáig a greifswaldi egyetemen működött, itt is halt meg 1579-ben. Sokat publikált. Nálunk lévő műve "De febris et venenis....." 1629-ben jelent meg Rostockban.

HORHI MIKLÓS hosszú időn át az erdélyi fejedelmek főmestere volt. Nagyváradon élt, itt jelentette meg 1645-ben magyar nyelven "Liber apiaster" c. művét. A mi példánkunk ennek XVIII.sz.-i kéziratos másolata.

LIPPAY JÁNOS /1606-1666/ jezsuita pap, élete nagy részét a rend szolgálatában töltötte, magyar területen. Munkái bátyja, Lippay György esztergomi érsek költségén jelentek meg. A könyvtárunkban lévő kolligátum 3 művét őrizi: "Posonikert", "Veteményes kert" és "Gyümölcsös kert". Az első részt Nagyszombatban, a többi Bécsben nyom-

tatták. A két első részt 1664-ben, a harmadikat pedig 1667-ben.

APÁCZAI CSERE János /1625-59/ filozófiai és pedagógiai író külföldi tanulmányai befejeztével Gyulafehérvárt és Kolozsvárott tanított. "Magyar Encyclopaediájában" /Ultrajektomban, 1653. esztendőben/ nem törekedett eredetiségre, de az ismereteket kora legjobb tudományos színvonalán dolgozta fel. Műve VII. fejezetében "A, földi dolgokról...." 80 oldalnyi terjedelemben - más szerzők nyomán - orvosi dolgokkal foglalkozik: élettan, emberan, kórisme, egészségtan, kórtan, állattan, növénytan, gyógyszerek. Ennek a résznek a régi magyar nyelv szempontjából is nagy a jelentősége.

PÁRIZ-PÁPAI FERENCZ bölcséleti és orvosdoktor /1649-1716/ tanulmányait külföldön végezte, 1675-ben tért vissza Magyarországra, 40 évig tanárként működött, főleg Nagyenyeden. "Pax corporis, Az az: Az Emberi Testnek belső Nyavalyáinak Okairól.....való Tracta...." c. műve több kiadásban megjelent, könyvtárunk is több példányt őriz, ezek közül felemlítjük az első, Kolozsvárt, 1690-ben megjelent kiadást; a 2.-at, mely 1692-ben, Lőcsén jelent meg, Brewer Sámuel nyomtatásában és a Kolozsvárt, 1695-ben megjelent 3.bőv.kiadást, melyet a híres MTÓTFALUSI KIS MIKLÓS nyomtatott.

FELWINCZI GYÖRGY /1650-1715/ nevéhez fűződik a salernoi orvosi iskola "De conservanda Bona valetudine liber" c. művének fordítása. A könyvecske Lőcsén jelent meg, Brewer Sámuel nyomtatásában, 1694-ben. A szerző az olvasóhoz intézett előszó és dedikálás után - 103 részben - magyarul adja elő a salernoi iskola életrendi szabályait, a latin szöveg mellett.

KIRÁLY István orvosdoktor és tanár, Debrecenben született, külföldön tanult, 1697-ben Halleban doktorált: "De genuino et simplicissimo doloris podagrici remedio...." c. értekezése alapján. Hazatérve Debrecenben tanított, 1726-ban halt meg. Említett értekezésén kívül még két művét ismerjük. Dissertációja az RMK III. 4035.sz. alatt szerepel.

GENSEL JÁNOS ÁDÁM /1677-1737/ soproni orvosértekezése "Aegrum Ischuria laborantem exhibens" címmel jelent meg Jénában, 1699-ben. Jénából olasz egyetemekre ment. Hazatérve előbb Vasvárott, majd Sopronban lett orvos. Az említett értekezésen kívül ismerjük még doktori disszertációját és egy botanikai dolgozatát, mely Breslauban jelent meg, halála után.

MOLLER KÁROLY OTTÓ besztercebányai orvos /1670-1747/, előbb Pozsonyban működött, majd 1703-tól Besztercebányán. Csakhamar országos hírnévű orvos lett. Ismerőbb művei közé tartozik "Consilium medicum de curanda peste cum praeservationibus", amely 1709-ben latinul,

1739-ben németül, 1740-ben pedig magyarul is megjelent. Ez utóbbit PERLITZI Dániel, magyar orvos és természetbuvár fordította /1705-1778/, aki kiűnt tudományos munkájával, tanulmányaival. Arra törekedett, hogy szorosabbra fűzze az orvostudomány és matematika kapcsolatát. Könyve Budán jelent meg, 1740-ben, Nottenstein özvegyénél.

LOEW ANDRÁS /1660-1710/ Sopron város orvosa volt. Több közleménye jelent meg működése során járványokról, gyógyszerekről, stb. Kiemeljük a gyűjteményünkben szereplő "Historia epidemica Hungariae" c. értekezését, melyet fia adott ki /Car.Frid.Loew/, és melyben Magyarország epidemiai viszonyaival foglalkozik 1688 és 1709 között.

Bár csak fotokopliában van meg könyvtárunkban WERNHER GYÖRGY: De admirandis aquls hypomnemation.... c. munkája /Bécs, Aquila, 1561/, mégis említésre méltónak tartjuk, mivel a magyar balneológiának egyik legrégebbi forrása. Wernher György királyi tanácsos és felvidéki kapitány /Eperjes/ volt, aki nemcsak nagy általános tudással rendelkezett, hanem az orvoslásban is alapos gyakorlatra tett szert.

Befejezésül szeretnénk megemlíteni, hogy könyvtárunk az orvostudománnyal rokon tudományok területéről is számos kiemelkedő és értékes nyomtatvánnyal rendelkezik, és a magyar és egyetemes történelmi művelődéstörténet klasszikusai legritkább kiadványait is őrzi. Ezek ismertetése nem állt

módunkban, hiszen a választott időhatárok között is erős válogatást kellett végeznünk. Célunk az volt, hogy felkelt-
sük a figyelmet könyvtárunk régi és értékes orvosi nyom-
tatványai iránt.

RÉGI MAGYAR ORVOSI FOLYÓIRATOK III. /1919-1944/

Az első világháború alatt és az utána következő években a korábban indult orvosi folyóiratok egy része megszűnt, vagy szüneteltette megjelenését, csak néhány régi lapnak sikerült átvészelnie a nehéz éveket. /pl.: Orvosi Hetilap, Budapesti Orvosi Ujság, Magyar Orvosi Archivum/. Nem sokkal a háború befejezése után azonban a megkezdődött országban új orvosi, egészségügyi folyóiratokat alapítottak. A szomszéd országokban is kiadtak néhány magyar nyelvű orvosi és egészségügyi folyóiratot.

A tárgyalt korszak egyik fő jellegzetessége az volt, hogy a jól megalapozott hosszú életű, esetleg még ma is létező folyóiratok mellett 1-2 évig élő lapok tömege jelent meg. A korábban megkezdődött specializálódás tovább folytatódott, az orvostudomány újabb részterületei jutottak jelentős fórumokhoz. /pl.: Dermatológia, Magyar Urologia/, de a legtöbb lap továbbra is az orvostudomány egészével foglalkozott és elsősorban a "gyakorló" orvosok számára készült.

Érdemes még felfigyelni a korszaknak arra a jelenségére, hogy az orvosi folyóiratok jelentős része igyekszik kielégíteni a magyar orvostársadalom érdeklődését a külföldi könyvek és a szakajtó cikkek iránt. Ugyanis a

csak referálással foglalkozó folyóiratok mellett majdnem minden szaklap rendelkezett referáló rovattal, némelyikük még a hazai lapok általuk fontosnak ítélt cikkeit is ismerteti kivonatokban. Az említettek azt mutatják, hogy a magyar orvosi társadalomnak már ezekben az években szüksége lett volna egy központi dokumentációs szervre. Külön fel kell hívni a figyelmet a legjelentősebbnek minősíthető magyar orvosi referáló folyóíratra az Orvosi Praxis-ra /1934-1938/, amely már kombinálta magában a folyóiratot és a kartonszolgáltatást, a lap önmagát is "referáló kartoték szaklap"-nak minősítette. A kezdeményezés ismertetésére a későbbiekben még részletesen kitérünk.

A speciálisan orvosi folyóiratok mellett sok ismeretterjesztő, egészségügyi folyóirat jelent meg, némelyikük kifejezetten üzleti vállalkozás volt. Néhány lap viszont csupán orvosi érdekvédelmi és társadalmi eseményekkel foglalkozott. Helyes kezdeményezés volt, hogy a magyar orvosi eredményeket is igyekeztek megismertetni külfölddel, egy külön erre a célra létesült lap formájában, de egész sok folyóirat között, a hasábjain megjelent eredeti közleményekről rövid idegen nyelvű - a legtöbb esetben német - kivonatot, a legtöbb lap azonban csak a tanulmányok címét közölte egy vagy több idegen nyelven.

Teljesen új kezdeményezésnek minősíthető hazánkban az orvostechnikai folyóiratok megjelenése, valamint a kórházzal, mint üzemmel foglalkozó periodika feltűnése.

Érdemes megemlíteni még, hogy néhány orvostörténeti próbálkozás is jelentkezett ebben a korszakban. Sajnos élet-erős orvostörténeti szaklap nem tudott létrejönni a magyar orvos társadalom nagy kárára.

A harmincas évek közepére a már valamennyire megerősödő orvosi szakirodalmat jelentős csapás érte az 1938-as sajtórendelet formájában, amely értékes szaklapok egész sorát szüntette meg. Majd 1944 márciusában még további folyóiratoktól vonták meg a kiadási engedélyt. Az év végére az összes orvosi lap kiadása a háborús események miatt gyakorlatilag megszűnt.

Az első új orvosi folyóirat, amely a világháború befejezése után megindult "Az Orvos" volt /1919. jun. 25./. Alcímében a következőképpen jelölte meg magát: "Az alkalmazott orvosok szakszervezetének hivatalos lapja". Felelős szerkesztője Décsi Imre volt. Ez a folyóirat azonban csupán egyszer jelent meg.

A következő újabb indulású folyóiratról 1920-ban beszélhetünk: a "Magyar Orvos" /1920-1923/ mint orvostársadalmi, orvosgazdasági és orvospolitikai szemle jelentette be magát. Felelős szerkesztője Forbát Sándor dr., kiadó tulajdonosa pedig egy ideig a Magyar Orvosi Lapkiadó-társaság volt.

Ma is élő folyóirat a "Népegészségügy" /1920-/. Megindulásakor a Magyar Királyi Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium adta ki, dr. Győri Tibor szerkesztette.

Első számában azt írták, hogy "rendellettésének csak úgy felel meg, ha az nem csupán a vármegyei és városi törvényhatóságoknak, rendezett tanácsú városoknak, községeknek, közkórházaknak és egyéb egészségügyi intézetek vezetőállásban levő s hatósági orvosoknak jár s mindenütt - évfolyamonként bekötve - leltári vagyonként rendesen megőriztetik." A lap a hivatalos részben közölte a rendeleteket, a fertőző betegségek állását, a miniszter-változásokat, kinevezéseket, megbízásokat, gyermekvédelmi, munkabiztosítási, szociális higiéniai és katonaegészségügyi kérdéseket. A nem hivatalos részben tudományos színvonalon álló gyakorlati irányú közegészségügyi vonatkozású közleményeket tettek közzé. Figyelemre-méltó volt még a szakirodalmi szemle, amelyben könyveket ismertettek és elsősorban német szakcikkek kivonatalt közölték. Időnként a *Marginalls Medicohistorica* rovatban kisebb orvostörténeti írások láttak napvilágot.

Kolozsvárott jelent meg az "Erdélyi Orvosi Lap" /1920/ dr. Pártos Ervin és dr. Benedek László szerkesztésében. 1921-től a lap az Erdélyi Múzeum Egylet Orvostudományi Szakosztályának hivatalos közlönye lett, ebben az időszakban dr. Dóri Béla volt a szerkesztő. A folyóirat alapos lapszemle rovatval is rendelkezik. A lap második számában dr. Zsakó Istvánnak igen érdekes javaslata jelent meg egy erdélyi Orvostörténeti Múzeum felállítására vonatkozólag.

Az "Orvosok Lapja" /1920-1922/ "a gyakorló orvosoknak referál a gyógytudományok haladásáról" Szana András szerkesztésében.

Az "Egészségügyi Alkalmazottak Lapja" /1932-1944/ 1932-től Betegápolásügy címen jelent meg előbb Antal Lajos, majd Szleben József szerkesztésében. A folyóirat a Magyarországi Betegápolók és Ápolónők Országos Egyesülete hivatalos lapja volt.

Pozsonyban indult meg a "Therapia" /1922-1928/. Felelős szerkesztője Sági Béla volt.

A közegészségügyi alkalmazottak nemzeti szövetségének hivatalos lapja a "Betegápolás és Háztartás" /1922/ lett Hagenauer Vilmos gondozásában.

Ismeretterjesztő folyóirat volt a Népegészségügyi és Munkavédelmi Szövetség által kiadott "Élet és Egészség". Ujpest, /1922-1937/. Szerkesztette Koch Vilmos.

Gazdasági és érdekvédelmi kérdésekkel foglalkozott a "Magyar Fogorvosok Lapja" /1923/ az Orvosok Özvegy- és Árvasegélyező Egyesületének hivatalos közlönye, szerkesztője dr. Blhari Jenő volt.

Igen jelentős kezdeményezés volt a "Bőrgyógyászat, Urológiai és Venerológiai Szemle" /1924-/ kiadása. Szerkesztette Lehner Imre dr. A lap rendszeresen hozott eredeti közleményeket, tájékoztató tudományos ülések előadásairól. Irodalmi áttekintés rovatában ismertette a szakma fontosabb könyveit és a folyóirat cikkeket.

A "Rádió Röntgen" /1924/ " A műegyetemi rádió club és a magyar orvosok röntgen egyesületi hivatalos lapja". Mayer Béla szerkesztette.

A gyakorló orvosok igényelt kívánta kiszolgálni a "Therapia" /1924-1938/ dr. Báron Gyula szerkesztésében. A lap profilja szerint "az elméleti jellegű új kutatási eredményeket közlő eredeti közlemények ki vannak zárva. Oly eredeti közleményeket azonban, melyek klinikai irányuknál fogva a gyakorlat emberét érdeklik, állandóan fogunk közölni"....."Lapunk fő részét az összefoglaló referáló közlemények fogják kitenni. Ezek a közlemények valamely fontosabb kérdés újabb eredményeinek összefoglalását fogják adni a gyakorlati, főleg therapiás szempontok szem előtt tartásával." A folyóirat jelentős külföldi lapszemle rovattal is rendelkezett. Az orvostársadalom szociális és gazdasági kérdéseivel is rendszeresen foglalkoztak.

Ismeretterjesztő havi folyóiratnak hirdette magát a "Közegészségügyi Értesítő" /1925-1938/ Hollós Gábor szerkesztésében.

A külföldi szakirodalom iránt érdeklődő orvosok igényelt kívánta messzemenően kielégíteni az "Orvostudományi Szemle" /1926/. Szerkesztette dr. Benedek László. Bevezetőjében olvashatjuk, hogy "csupán külföldi lapok eredeti közleményeit referáló szaklapunk eddigelé nem volt, mondhatjuk minden magyar orvosi szaklap csak másodsorban közölt külföldi irodalmi szemelvényeket, s így az ismertetett anyag is kevés volt". A cél, hogy a külföldi irodalom mindig nagyobb-nagyobb

anyagát ismertettük olvasóinkkal és amellet lapunkat oly előfizetői árban adhassuk, mely valóban kivétel nélkül minden orvos számára lehetővé tegye annak megszerzését." A következő rovatokban csoportosítva jelentek meg a referátumok: kórtan-kórbonctan, belgyógyászat, tuberkulózis, szülészeti és nőgyógyászat, bőr- és nemibetegségek stb. A rovatokat a tudományágak kiváló művelői szerkesztették. A folyóirat elsősorban német lapokat referált.

A Magyar Orvosok Röntgen-Egyesületének közreműködésével az egyesület megbízásából dr. Kelen Béla szerkesztette a "Magyar Röntgen Közlöny-"t /1926-1944/. Alcímében: "A röntgen- és rokon sugárzásokat tárgyaló tudományos folyóirat"-nak jelezte magát. A lap kettős célt tűzött ki maga elé: "elsősorban helyet akar adni a tudományos kutatásokat tárgyaló közleményeknek, másodszor pedig tájékoztatni akarja a röntgenológia haladásairól úgy a szakröntgenológust, mint az általános gyakorlattal foglalkozó orvost. Ezen cél elérésére részben a tudomány jelen állását feltüntető összefoglaló értekezéseket közöl, részben pedig referálja a külföldi szaklapok minden fontosabb közleményét." Az eredeti közlemények rövid kivonatát általában németül és időnként angolul közölték.

A magyar orvosok eredeti közleményeit ismertette németül a "Monatschrift Ungarischer Mediziner" /1927-1938/. Alcíme: Wissenschaftliches Organ für Ärzte und Naturforscher. Szerkesztette dr. J.E.László. Közreműködtek dr. Nékám László, dr. Hüttl Hümér, Gortvay György, dr. Benedek László stb.

Az eredeti közlemények mellett közöltek kongresszusai tudósításokat, könyvismertetéseket és magyar lapszemlét.

1928-ban az Orvosi Hetilap mellékleteként "Az Orvosi Gyakorlat kérdései" /1928-1944/ jelentkezett.

"Anya és Csecsemővédelem" /1928-1944/ című lapot Kellner Lajos szerkesztette. A lap címe 1942-től: "Any- és Gyermekvédelem".

Ujabb érdekvédelmi fórum volt a "Pénztári Orvosok Lapja" /1928-1944/. A havonta kétszer megjelenő folyóirat felelős szerkesztője és kiadója dr. Stiller Jenő volt.

A "Magyar Fogorvosok Lapja" melléklapjaként jelentkezett a "Stomatologia" /1928/, amelynek alcíme: Külföldi fogászati irodalmat referáló folyóirat. Szerkesztője Reinhardt Péter.

Jelentős német nyelvű lap volt a: "Verhandlungen der Ungarischen Artzlichen Gesellschaften" /1929-1937/ dr. Alföldy Béla szerkesztésében.

A Budapesten kívül élő orvosok és gyógyszerészek legjelentősebb fóruma a "Vidéki Orvosok és Gyógyszerészek Lapja." Debrecen /1930-1938/, 1934-től Orvosok és Gyógyszerészek Lapja. Szerkesztői Rex Sándor, majd Lengyel Zoltán. Fontos vállalkozása volt a folyóiratnak az "Orvostörténelem" című melléklap kiadása dr. Elekes György szerkesztésében. A lap hasábjain szorgalmazták, hogy a

magyar orvostörténeti muzeumot Debrecenben állítsák fel:
" e helyről szándékozom propagálni orvostörténeti könyv,
tár, muzeum, kutatóintézet, folyóirat és társaság vagy szak-
osztály alapítását, és pedig elsősorban Debrecenben. Ennek
pedig az a magyarázata, hogy Debrecenben jelent meg az
első magyar orvostörténeti könyv, Veszprémi István Succinc-
tája, itt élt és működött ő maga. Itt jelent meg Fekete Lajos
kisujszállási orvos kompilatorikus orvostörténeti műve, itt
élt és dolgozott a Hajduság orvos-etnográfusa Liszt Nándor.
És itt született a magyar orvostörténészek nestora, Magyary
-Kossa Gyula."

A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének lapja a "Hon-
védorvos" /1929-1944/ volt. Szerkesztette dr. Franz Géza.
Eredeti közlemények mellett beszámolókat, egyesületi híreket,
könyv- és lapszemléket közöltek. Egyes cikkekről német,
olasz, francia és angol kivonatok jelentek meg a lapban.

Müller Vilmos szerkesztette a "Tuberculosis"-t /1929/.

A bőrbajokkal foglalkozó tudományok haladását és terjeszté-
sét szolgálta a "Dermatológia" /1929/ dr. Justus Jakab szer-
kesztésében.

Az Országos Stefánia Szövetség folyóirataként jelentkezett
a "Gyermekevédelem" /1929-1944/. Szerkesztésért és kiadá-
sért Keller Lajos ügyvezető igazgató felelt. A lapban az eredeti kö-
zlemények mellett a Szövetség közleményei könyv- és lap-
szemle jelentek meg.

Orvostársadalmi és orvosgazdasági folyóirat volt a Linhardt Árpád szerkesztésében kiadott "Az Orvos" /1931-1938/.

Az "Országos Mentőügyi Közlöny" /1931-1944/. A várme-
gyék és városok országos mentőegyesületének hivatalos lap-
ja volt. Kovács Lajos szerkesztette.

Nagyon figyelemreméltó a "Magyar Kórház" /1932-1944/. Ma-
gyarország Klinikáinak és Kórházainak Szövetsége hivata-
los lapja. Anyagának jelentős részét az előadó üléseken el-
hangzottak közzététele foglalta le. Ismertette a külföldi kórházi
irodalmat is.

Az Országos Közegészségügyi Egyesület Propaganda Szak-
osztályának Közlönye volt az "Iperegészségügy", Egészség-
védelem" /1932-1938/. Felelős szerkesztője Práger Miklós
volt.

"Siemens Orvostechnikai Szemle" /1932-1939/ - szakközlemé-
nyek a röntgentechnika és elektrodinamika köréből. Szerkesz-
tette Egressi Zoltán.

Orvostársadalmi lap volt az "Orvosi Közélet" /1932-1936/. Ki-
adta: A Magyar Szabadorvos választó orvosok kamarai Pártja.
Szerkesztette: Biró Gyula.

Zárday Imre szerkesztette és adta ki az "Orvosi Tudósító"-t
/1932-1935/. A "Magyar Nőgyógyászati" /1932-1938/ alcíme sze-
rint: "Tudományos nőgyógyászati folyóirat", felelős szerkesz-
tője és kiadója Nemes József volt.

Érdekes kezdeményezésnek tekinthető a "Sportorvos" /1933-1937/, amely lap a Testnevelés című folyóirat mellékleteként jelent meg Szukováthy Imre szerkesztésében.

A Magyar Tüdőbeteggondozó és Gyógyintézeti Orvosok hivatalos lapja volt a: "Tuberkulozis" /1933/, Szerkesztette dr. Pekanovich István. Célkitűzéselt így foglalták össze: "tudományos orgánus, ahol a kutatási eredményekről beszámolhatnak, ahol az ország 9000 orvosa, akiknek nagy-része gyakorlati orvos, a legfontosabb gyakorlati kérdésekben összefoglaló ismertetéseket kap és ahol a kutató az összes magyar nyelven megjelent tbc tárgyú dolgozatokról rövid kivonatot találhatnak." A lap mintegy kiegészítője kívánt lenni a "Tüdőbeteggondozás és Tuberkulozis" címen ekkor már mintegy 25 éve megjelenő lapnak.

A fogorvosok jutottak új fórumhoz a "Magyar Stomatológiai Szemle" /1933-1938/ megindulása alkalmából, amely "A stomatológia haladásáról és világirodalomról beszámoló tudományos folyóirat." Az Orvosi Lap- és Könyvkiadó Vállalat adta ki és Vidor Lajos szerkesztette.

Az "Ujabb Therápiás Eredmények"-et /1933-1936/ Lasztoricza Sándor szerkesztette.

"Az ifjú orvos társadalom érdekeiért küzdő tudományos társadalmi folyóirat" volt az "Uj Magyar Orvos Nemzedék" /1934-1935/ Ottó Imre szerkesztésében.

"Tudományos havi folyóirat"-nak hirdette magát a "Szociális Orvostudomány" /1934-1935/. Felelős szerkesztő Wallenstein Árpád volt.

A korszak talán legjelentősebb kezdeményezésének tekinthető az "Orvosi Praxis" /1934-1938/ megjelenése. Szerkesztette Jakab László. "Referáló-kartoték szaklap." "Célja: segíteni az orvosi szakirodalom egyre növekvő terjedelme és széttagoltsága folytán előállott nehézségen, amely úgy szólnán lehetetlenné teszi, hogy a gyakorló orvos rendszeres áttekintést nyerjen az orvostudomány fejlődéséről. Az Orvosi Praxis az orvosi irodalom új értékelt referálja. Elsősorban kiválogatja azokat a dolgozatokat, amelyeket a gyakorló orvosnak megismernie fontos, hogy a tudomány haladásával lépést tartani tudjon. Az Orvosi Praxis a kartoték rendszer felhasználásával lehetővé teszi, hogy a megjelent cikkek lényege rendszeresen és állandóan rendelkezésre álljon. A referátumok szakcsoportok szerint külön-külön számozottak, a speciális konstrukció révén /törv. védve/ a gyűjtőborítékba mindenki által kényelmesen befűzhetők. Ilyenformán az Orvosi Praxis áttekinthető keresztmetszetét adja az egyes szakcsoportok tudományos és gyakorlati haladásának." A referátumok 16 szakcsoportban jelentek meg. A folyóirat előfizetési ára aránylag szerény volt; egy évre 3 pengő.

1934-ben két lap is indult a társadalombiztosítási intézményekben működő orvosok részére: az "Orvosi Havi Értesítő" /1934-1938/. Biztosítási - orvos társadalmi havilap. A biztosító intézetek Orvosainak Egyesülete hivatalos lapja. Szerkesztette

Hórnig Izsó, "OTI MABI" utmutató /1934-1938/. Társadalombiztosítási szakértésítő.

Ismeretterjesztő, népnevelő lap volt a "Magyar Népegészségügyi Szemle", Marosvásárhely /1933-1943/. "Egészségügyi, embernevelő és népnevelő folyóirat." Szerkesztette dr. Schmidt Béla és dr. Szilgeti Endre. Fő céljuknak tekintették a harcot a tuberkulózis és a nemi betegségek ellen.

"Iskola és Egészség" /1933/. Szerkesztő dr. Braunhafner Jenő. A Magyar Országos Orvos-szövetség kebelében működő iskolaorvosi szakosztály adta ki. A gyakorló iskolaorvosok lapja kívánt lenni. Nem érdektelen, hogy az ekkor iskolaorvosként működő Németh László író a lapban mintegy 7 cikket tett közzé.

Az "Acta Cancrologica" /1934/ felelős szerkesztője és kiadója Geréb Pál volt.

Vallásos jellegű orvosi lapként jelentkezett a "Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója" /1935-1944/. Szerkesztette Lesskó Jenő.

A magyar orvosi könyvkiadás helyzetéről közölt érdekes adatokat évről-évre "A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Évkönyve."

A Liga Homeopathica Internationalis tagjainak 1935-ben Budapesten megtartott tizedik ülése alkalmából kiadott folyóirat volt a "Homeotherapia" /1935/. Szerkesztette Schimert István.

Regionális jellegű volt a "Duna-Tiszaközi Gyakorló Orvosok Közlönye" /1935-1944/. Később: "Kecskeméti Orvosi Kamara Hivatalos Lapja." Orvostudományi, orvostársadalmi és közegészségügyi havi folyóirat. Felelős szerkesztője Szarvas András volt. A lapban a következő rovatok voltak: eredeti közlemények, orvosi gyakorlat, közegészségügy, referátumok a magyar és külföldi folyóiratok cikkeiből. A folyóirat szinte híhetetlenül magas példány számában megjelenőnek hirdette magát: 1400 példány /figyelembe véve, hogy helyi lapról van szó/.

"Sanatórium Revue" /1936-1937/. Internationales Organ der Privatkranken Anstalten. Szerkesztette Éber Imre.

1936-ban még további három orvosi folyóirat indult: "Orvosi Szemle" /1936-1938/ szerk. Rigó László. "Orvosi Hírlap" /1936-1944/. Társadalmi hetilap. Szerkesztette Huzly Imre dr. "Gyógytudományi Szemle" /1936-1938/. Kritikai orvostudományi értesítő. Szerkesztette Frisch Ernő.

A "Tuberkulózis Elleni Küzdelem"-nek /1937- 1944/ alcíme: "Tudományos és szociális orvosi havi folyóirat". Petrányi Győző szerkesztette. A külföldi és hazai szakfolyóiratok cikkeit rendszeresen referálta.

A "Törökbálinti Szanatóriumok Társasága Híradó" /1938/ nem nem tüntette fel szerkesztőjét.

Az Országos Orvosi Kamara hivatalos lapjaként jelent meg az "Országos Orvostudományi Közlöny" /1937-1944/, Bakács György szerkesztésében.

A Magyar Orvosnők Országos Egyesülete Hivatalos közlönye "Az Orvosnő" /1938-1941/. Alcímében "társadalmi, egészségvédelmi és orvostudományi szaklap"-nak jelezte magát. Szerkesztette és kiadta Gémessy Piroska.

Jelentős szaklap volt a "Magyar Urologia" /1938-1944/. "A Magyar Urológiai Társaság hivatalos lapja". Szerkesztette dr. Illyés Géza. Bevezetőjében kifejté, hogy "tulajdonképpen hiányt pótolunk ezzel, mert sok más országban - ahol pedig az urologia nincs olyan magas fokon mint nálunk - már rendszeresen jelennek meg ilyen folyóiratok....." Alapos referátumokat közöltek a külföldi szakirodalomból és a folyóiratban megjelent cikkek tartalmát is kivonatolták németül és franciául.

A másik jelentős szaklap ebben az időben a "Magyar Nőorvosok Lapja". /1938-1944/. "A Magyar Nőorvosok Társasága és a Budapest Kir. Orvosegyesület Gynaekológiai szakosztályának hivatalos lapja". Szerkesztette dr. Probstner Sándor. A folyóirat a magasszintű elméleti cikkek mellett a gyakorlati szülész- és nőorvosok számára is fenntartott egy rovatot.

Horváth Lajos szerkesztette a "Fogorvosok Lapja"-t /1939-1944/.

Népszerűsítő jellegű lap volt a "Korszerű Egészség védelem". /1939-1944/.

Boer Tibor szerkesztette a "Therapiai "Pro Memoria""-t Ujpest /1939/. Referáló lap volt. Magyar és külföldi orvosi és gyógyszerészeti folyóiratok cikkeinek kivonatait közölte. Érdekessége, hogy a világnyelvek mellett referált lengyel, bolgár, román és cseh folyóiratokat is. Egyes számokban Magyar Kossa Gyula orvostörténeti tanulmányai jelentek meg.

Az Orvosi Hetilap új mellékleteként jelentkezett az "Orvostudományi Közlemények" /1940-1944/. Szerkesztője dr. Vámosy Zoltán volt. A Gyógyászat is új mellékklappal gyarapodott: "Gyógyászati Közlemények" /1942-1944/. Szerkesztette dr. Safranek János.

Az országos ifjúsági egészségügyi bizottság lapja volt az "Ifjúság Orvosa" /1942-1944/. Szerkesztője Nagypataki Gyula volt.

A Magyar Vöröskereszt hivatalos lapját a "Magyar Vöröskereszt-et" /1943-1944/ Tóth Pál szerkesztette.

Jelen összeállítás az ország magyar orvosi folyóirataiban leggazdagabb gyűjteménye, az Országos Széchenyi Könyvtár Hirlaptára anyagának az alapján készült.

SZEPESI Zoltánné:

AZ ORVOSTUDOMÁNYI TÁJÉKOZTATÁS HELYZETE

A SZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

Az orvostudományi tájékoztatás kérdéseiről tartott nemzetközi értekezlet /Szófia, 1968. VI. 20-22./ beszámolóinak összefoglalása/ +

Az orvostudományi tájékoztatás célja

közismerten az, hogy a különböző információhordozó forrásokból, elsősorban a szakirodalomból eljuttassunk az orvosokhoz minden fontos, új adatot, amit munkájukban felhasználhatnak vagy felhasználhatnak, hogy egy-egy ország gyógyító- és kutató szakemberei részesülhessenek mind-abból, amit az egész emberiség orvostudománya létrehozott és létrehoz és ezáltal jobban, modernebb módszerekkel kezelhessék betegeiket. A világ minden tájékoztatási szervezete ezt a célt a magáénak vallja. A feladatok meghatározásában már nincs ilyen egység, mert ezek egy-egy ország adottságainak a függvényei. Egyben azonban valamennyien megegyeznek: az orvosok hova- tovább kevésbé képesek az információkat maguk megszerezni, tehát tájékoztatási, dokumentációs intézményeket kell létrehozni. A má-

* Az értekezletről rövid beszámolót már közöltünk. Az Orvosi Könyvtáros 1968, 8, 2. számában

sodlik világháboru után sorra alakultak először a műszaki, majd az orvostudományi dokumentációs-tájékoztató intézmények és szervezetek.

Az orvosi tájékoztatási szervezetek megalakulása

Valamennyi európai szocialista ország központi orvostudományi dokumentációs-tájékoztatási intézménye a felszabadulás után jött létre, az első és az utolsó megalakulása között azonban 17 év telt el:

Magyarország:	1949. szept. 15.	/Orvostudományi Dokumentációs Központ/
Csehszlovákia:	1949. dec. 13.	/Egészségügyi Dokumentációs Központ/
Lengyelország:	1950	/Központi Orvosi Könyvtár/
Románia:	1951	/Orvostudományi Dokumentációs Központ/
Szovjetunió:	1956	/Összövetségi Orvostudományi és Orvos-technikai Tájékoztatási Kutatóintézet/
NDK:	1957	/Dokumentációs Intézet/
Bulgária:	1964	/Orvostudományi Tájékoztatási Központ/
Jugoszlávia:	1966	/központ nélküli hálózat/

A megalakulás korai időpontja előrelátást és szervező-, készséget jelent, a fejlődésnek azonban ez egymaga még nem biztosítéka. A magyar orvosi dokumentációs központ valamivel előbb alakult meg, mint a csehszlovák, az utóbbi, az elmúlt 19 év során mégis sokkal fejlettebbé vált, mint a miénk. A Szovjetunió orvosi tájékoztatási Intézete csak 1956-os alapításu és 12 év alatt nemcsak a szocialista országok között, hanem világviszonylatban is az egyik legfejlettebb intézménnyé vált. A bolgár orvosi tájékoztatási központ csak 1964-ben jött létre, de mint információs intézmény máris jelentősen túlhaladta a lengyel központi orvosi könyvtárát. Az utóbbi modern értelemben tulajdonképpen nem is tájékoztatási intézmény, hanem hangsúlyozottan könyvtár /a szocialista országok közül ez az egyetlen, amelynek tájékoztatási intézménye már a megalakuláskor is "könyvtár" volt, nevében is ez állt. Mind a mai napig klasszikus könyvtár, 10%-nyi dokumentációs-információs tevékenységgel/.

A megalakulás körülményeiben közös jellemzőt nemigen találunk. Bulgáriában pl. az orvosi tájékoztatás megszervezésével már 15 évvel ezelőtt kísérleteztek. A Tudományos Akadémia néhány felsőoktatási intézetében és néhány tudományos kutatóintézetben ún. "tájékoztatási hivatalokat" /bureau d'information/ hoztak létre a következő feladatokkal: 1. A retrospektív bolgár orvostudományi bibliográfia létrehozása a bolgár orvosok számára. 2. A kurrens bolgár orvostudományi irodalom orosz és angolnyelvű referálólapjának létrehozása külföld részére. 3. Speciális, általános érdeklődésre

számot tartó témabibliográfiák összeállítása, 4. A Bulgáriában található külföldi orvosi folyóiratirodalom bolgárnyelvű referálása és publikálása egy referáló bulletinben. Ezeknek a tájékoztatási hivataloknak a működése koordinálatlan és lassu volt, elavult módszerekkel dolgoztak. Meg is szűntek. Szolgáltatásukból egyetlen egy maradt fenn: a bolgár orvosi irodalom orosz és angol referáló lapja.

A megszüntetett tájékoztatási intézmények jelentősége az volt, hogy tapasztalatokat adtak. Ezeknek, más bolgár tárcák tájékoztatási szervezeteinek és külföldi dokumentációs intézményeknek a tapasztalatai alapján alakították meg 1964-ben az egészségügyi és a népjóléti minisztérium főhatósága alá tartozó bolgár orvosi tájékoztatási intézményt.

Csehszlovákiában már 1947-től folytattak rendszeres bibliográfiával tevékenységet az akkori orvosegyesület prágai könyvtárában. 1949. decemberében egy kormányhatározat hozta létre az Állami Orvostudományi Könyvtárat és az Egészségügyi Dokumentációs Központot. Az 1950-53. közötti években néhány tudományos kutatóintézetben orvosi könyvtárakat és kis dokumentációs részlegeket hoztak létre. Alapvető változásokat hozott az 1961. év, amikor minden egészségügyi könyvtár és dokumentációs részleget egy egységes hálózatba tömörítették.

Jugoszláviában némi orvosi tájékoztatást egyéb feladatai mellett éveken keresztül a Katonaorvosi Dokumentációs Intézet nyújtott. Műszaki dokumentációs központok már a második

világháború befejezésének évében létrejöttek; orvosi tájékoztatási hálózat csak 1966-ban jött létre, központi intézménye ma sincs. A hálózat az egészségügyi és népjóléti szövetségi titkárság hatáskörébe tartozik. A még kezdeti stádiumban lévő hálózat munkájának a megtervezését a meglévő, de elszigetelten működő orvosi könyvtárak megkérdezése előzte meg. 248 érdemleges orvosi könyvtárnak kérdőíveket küldtek. 76,2%-uk válaszolt. Ez elég ahhoz, hogy szervezetüket az igények figyelembe vételével hozzák létre.

Lengyelországban a megalakuláskor a dokumentációs szemlélet nem jutott előtérbe. A Központi Orvosi Könyvtár az orvosi könyvtári munkát mintegy 15 alközpont útján irányítja, de még ennek a hálózatnak a szervezete is laza.

Magyarország központi dokumentációs Intézete az Orvos-Egészségügyi Szakszervezetből nőtt ki, 1950-56-ig a Magyar Tudományos Akadémiához tartozott. Hálózata hivatalosan 1961-ben jött létre. Szemlélete elsősorban dokumentációs és csak másodsorban könyvtári szemlélet. Az első években széleskörű dokumentációs tevékenységet folytatott és már a hálózatként létrehozó könyvtári törvény megjelenése előtt egy kicsi, de összetartott "dokumentációs hálózat" útján végezte tájékoztató, szétsugárzó munkáját.

Az NDK 1957-ben hozta létre általános dokumentációs intézetét több /műszaki, közgazdasági, orvosi stb./ tájékoztatási hálózat központjaként. Az orvosi tájékoztató hálózat

mintegy 200 tájékoztató állomással /Informationsstelle/ működött, erős központi dokumentációs tevékenységgel, sokszorosító bázissal. 1964-65-ben az intézményt átszervezték, az orvosi tájékoztató hálózat teljesen fellazult.

A román Orvostudományi Dokumentációs Központ 1951-ben az egészségügyi miniszter rendelkezése alapján jött létre. Az orvosi könyvtárakra támaszkodó, de kezdettől fogva dokumentációs szemléletű intézmény intenzív kiadványi és tájékoztató tevékenységet fejtett ki, 1955-től hálózatát is fokozatosan kiépítette.

A Szovjetunió orvosi tájékoztatási Intézménye viszonylag későn alakult meg. A különböző, orvosi tájékoztatással foglalkozó intézményeket egy kormányhatározat 1956-ban egy szervezetbe tömörítette. A szervezet központja az Orvostudományi Akadémia kebelében létrehozott Orvostudományi Tájékoztatási Osztály lett, amelyet 1962-ben Összövetségi Orvostudományi és Orvos-technikai Tájékoztatási Kutatóintézet /VNIIMI/ néven önállósítottak.

A megalakulást, majd az önállósítást nagyszabású elméleti kutatómunka előzte meg nagyszámu orvos bevonásával. Először meghatározták, mik az egészségügy legaktuálisabb kérdéseivel, ezután egy évi munkával kidolgozták a tájékoztatási források típusainak rendjét és a leendő referáló folyóirat szakrendjét /rubrikacija/. Megállapították, hogy a tájékoztatási források világszerte használatos meghatározása és felhasználása hiányos, a racionalis tájékoztatási források után

tovább kell kutatni, a megalakítandó intézményben ennek és új tájékoztatási módszereknek a kutatására és kísérletek végzésére külön csoportot kell létrehozni. /Alaposságukra jellemző, hogy hiányosnak tartják a tájékoztatási források következő, közismert felsorolását: monográfia, kézikönyv, évkönyv, folyóiratok, intézeti kiadványok, kongresszusi kiadványok, doktori és egyéb disszertációk, kutatási és utlibeszámolók, referálólapok, bibliográfiák, mozi, rádió, televízió./

A tájékoztatási szervezetek feladatai

Minden tájékoztatási központ feladatának tartja országa teljes orvostársadalmának a tájékoztatását. A Jugoszlávok, a Csehszlovákok és a magyarok a tájékoztatandó orvosokat nem kategorizálják, a többiek igen /a lengyeleknél széleskörű tájékoztatás híján erről nem beszélhetünk/. A bulgárok külön feladatuknak tartják a kutató-, külön a gyakorló /körzeti/, külön a hatósági, szervező orvosok és megint külön az egyetemi oktatók tájékoztatását. Az NDK kategóriái: vezető orvosok, tudományos kutatók, általános orvosok, szakorvosok. Románia különösen éles határvonalat húz az Egészségügyi Minisztérium orvosai, a tudományos kutató orvosok, a gyakorló orvosok /és ezek között is a nagyvárosi és a kisebb városokban és falvakban működő orvosok/ között. Kiadványainak szerkesztésében a "klt tájékoztatunk" nagy szerepet játszik. Elsősorban a falusi orvosok kulturpolitikai okokból több kiadványt ingyenesen kapnak meg. A feladatok

meghatározásában a forrásokra és a feldolgozások módjára is utalás történik:

1. Az Egészségügyi Minisztérium vezetőségét tájékoztatni kell az egészségügyi ellátás és szervezés időszerű kérdéseiről, az orvostudományl oktatás és kutatás állásáról eredeti világirodalmi forrásokból.
2. Az oktató és a kutató orvosok tájékoztatása dokumentációs kiadványok útján.
3. A gyakorló orvosok tájékoztatása szekunder, román nyelvű kiadványok útján , ezek közül némelyiknek a falusi gyógyintézményekbe is el kell jutnia.

A Szovjetunió különbséget tesz egyéni és kollektív tájékoztatás között, az utóbbi módszereinek tanulmányozását egyik fontos feladatának tartja. A tájékoztatandó orvosokat három kategóriára osztja: tudósok, kutatóorvosok, gyakorló orvosok.

Az is közös vonás, hogy a legtöbb országban a feladatok a hálózati szervezet különböző lépcsőfokain fokozódnak vagy csökkennek, de minőségükben és mennyiségükben mindenképpen különböznek egymástól. Lengyelországban erről még nem lehet szó, Jugoszláviáról és Romániáról ebből a szempontból nem tudunk.

Bulgáriában a tájékoztatási központ feladata minden orvos

általános tájékoztatása, kiadványok szerkesztése, kiadása. A szakágazati és felsőoktatási intézmények könyvtárai saját kutatóikat és oktatóikat tájékoztatják, kiadványt, szerkesztési tevékenységük később alakítandó ki.

Csehszlovákiában, a Szovjetunióban és Magyarországon a feladatok ellátása három lépcsős: a központnak mindenkit; a /köztársasági, területi, megyei stb./ alközpontoknak a saját területükön lévőket, az egyes intézményeknek, a tagkönyvtáraknak pedig saját dolgozóikat kell tájékoztatással ellátniuk. A második és a harmadik lépcsőnek kiadványa, némely esetben önálló szolgáltatása sincsen.

Az NDK-nak erre vonatkozóan távlati terve van /lásd a szervezetről/.

Minden ország közös jellemzője /a Szovjetuniót kivéve/ a takarékoság is. Kevés a megvásárolható folyóirat, az egyik legfontosabb feladatnak tehát a koordinációt, a beszerzett anyag minél nagyobbfokú körözését, kölcsönzését és feldolgozását tekintik, tehát igyekeznek a kihasználást minél nagyobb fokban biztosítani. Csehszlovákiának és a Szovjetunióknak a kivételével /amelyeknek minden orvosi szakágazatot feltáró referálólapp-sorozata van/ minden többi ország minél több "kész" külföldi indexet és referálólapot használ fel, kénytelen ezekre építeni.

És még egy közös jellemző: Lengyelországot és Romániát kivéve a tájékoztatási központok ügyrendben rögzített feladatai közé tartozik az új tájékoztatási módszerek tanulmányozása, kísérletezése és elemzése. Bulgária pl. a többdimenziós feltárássra, Csehszlovákia bibliográfiák gépesítésére, KWIC-indexek készítésére, az NDK szabványok létrehozására, Magyarország kézi lyukkártya-rendszerének létrehozására törekszik, a Szovjetunió a tájékoztatás mindenfajta gépesítésének a módozatait kutatja.

A tájékoztatási szervezetek felépítése és működése

A szocialista országok orvosi tájékoztatási szervezeteinek közös jellemzője, hogy mind koordinatív, egyik sem igazgatási jellegű. A feladatok többé-kevésbé megosztottak a centrum és a decentrumok között, a csucsszerveknek van a legszélesebb feladatköre, a legtöbb szolgáltatása, a decentrumoké az ellátandó területekhez viszonyítottan kisebb. A közös vonásokon kívül mindegyiknek megvannak a maga jellemzői. A fiatal bolgár hálózat már megalakult, de még a teljes kibontakozás előtt áll. A hálózati szervezetnek megvan a terve, a szervezet munkáját több ütemben készülnek megindítani. A csehszlovák hálózat a magyarra egy évben, 1961-ben alakult meg, fejlődése gyors volt, éppen emiatt napjainkban érkezett el arra a pontra, amikor a továbbfejlesztés - különösen a kisebb helységeekben - csak bizonyos szervezeti változtatások útján lehetséges. A jugoszláv orvosi tájékoztatási hálózatnak egyenlőre csak a körvonalai vannak meg. Lengyelországban néhány tájékoztatási intézmény egymástól el-

szigetelten, koordinálatlanul működik, hálózatról még nem beszélhetünk. A magyarországi orvosi tájékoztatási hálózat szervezete min¹ szervezet egyike a legjobbaknak, a szükségleteknek megfelelően területi és szakmai jellegű. A hálózat összefogott, egységes, az együttműködés kielégítő. Tájékoztatási módszerek azonban fejletlenek. A decentrumok tájékoztatási munkája még nem bontakozott ki, a legalsó láncszemeké, a tagkönyvtáraké még egészen kezdeti stádiumban van. Mindezeknek elsősorban anyagi és ezzel összefüggésben személyi okai is vannak. A hálózati szervezet egyik hibája, hogy elaprózott, az ország kis területéhez képest túl sok: 438 orvosi könyvtára van, ezeknek egy része könyvtárnak nem is mondható könyvgyűjtemény. Sokkal egészségesebb volna a modern szemléletnek megfelelő ütőképesebb, nagyobb személyzettel jobban ellátott, de kevesebb könyvtár útján szakszerűbben ellátni a terület orvosait. Az NDK-nak régi tájékoztatási hálózata szétfelbomlott. A tájékoztatási munka ennek ellenére fejlődött ugyan, ez a fejlődés azonban nem tud általánosan kibontakozni az erők szétforgácsolódása miatt. Napjainkban vannak abban a stádiumban, hogy a szervezetet újra létrehozták, alapjait lerakták. A hálózat teljes működésbe helyezéséhez három lépcsőben 1980-ig kell megvalósítani. Románia tájékoztatási szervezete a megalakulás óta stabil, többszintű, területi felépítésű szervezet. Nagy erőssége, hogy nem elaprózott, a nagy területű országot összesen 160 orvosi könyvtár látja el tájékoztatással. A Szovjetunió hálózata területi decentrumokra támaszkodó több lépcsős szervezet, élesen elhatárolt feladatokkal. A szétsugárzás kétirányú:

a központból a kisebb egységek irányában haladnak a szakirodalmi információk és a legkisebb egységektől a legnagyobb, a központ irányába vezet a helyi intézmény kutatási, technikai és gyógyítási eredményeiről szóló információ.

Az orvosi könyvtárak és a dokumentáció viszonyának a szempontjából az NDK-ban, Romániában és a Szovjetunió-ban a dokumentációs-tájékoztatási intézmények maguk rendelkeznek nagy állományu könyvtárakkal. Bulgáriában és Magyarországon a szervezet kisebb egységében maga a könyvtár végez dokumentációs tevékenységet saját állománya alapján, a központok azonban tisztán dokumentációs intézmények, amelyek az ország legnagyobb orvosi könyvtárának az állományára "támaszkodnak" /Bulgária a Cirill és Metod könyvtár orvosi részlegére, Magyarország a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtárának az állományára/. A két utóbbi olyan szükségmegoldás, amelyet a fejlődés későbbi fokán feltétlenül korrigálni kell.

Csehszlovákiában az orvosi tájékoztatási hálózat csúcscs szerve az Egészségügyi Minisztérium Tudományos Tájékoztató Osztálya, amelynek feladata az összes orvosi könyvtár és dokumentációs intézmény ill. részleg módszertani irányítása, működésük koordinálása, tájékoztató szakemberek képzése és továbbképzése, a nemzetközi együttműködés előmozdítása. Az osztálynak könyvtára és fordítószolgálat van, amelyeknek az a feladata, hogy az egészségügyi minisztérium orvosait a vezetésben szükséges szakirodalom

alapján közvetlenül tájékoztassák. Az osztály csekély létszáma /5 fő/ miatt azonban az egész ország orvosi tájékoztatási hálózatának a vezetésére nem képes, ezért másodlik láncszemként a hálózat tulajdonképpen központjára, az Egészségügyi Dokumentációs Központra támaszkodik. A csehszlovák tájékoztatási szervezet központja néhány /8-10/ alközponton keresztül végzi szétsugárzó munkáját, szolgáltatásait ezek révén közvetíti tagkönyvtárhoz /különösen a tanácsai intézményekhez/. A bratislavai Központi Orvosi Könyvtáron kívül az alközpontoknak nincsenek önálló dokumentációs szolgáltatással. Néhány országos intézetnek azonban igen, sőt némelyike módszereiben túl is szárnyalta a központot. A Sugárhigiéniai Kutatóintézet pl. a "tájékoztatási automatizáció" kezdeményezője Csehszlovákiában, elsőként alkalmazott optikai lyukkártyákat és készített saját szakterületén KWIC Indexet. Módszereinek felhasználásával ugyanezt más területen is megpróbálják. A nagyvárosok egyetemeln az orvosi fakultások és a nagy kórházak könyvtárai szerződések alapján működnek. A hatáskörükön kívül eső orvosok lényegesen rosszabbul vannak szakirodalmi dokumentációval ellátva, mint a többiek és ezért a szervezet revíziójára fog sor kerülni.

Jugoszláviában mintegy 250 orvosi könyvtár laza, egyenlőre még inkább tervezett hálózatáról beszélhetünk. Egységes dokumentációs-tájékoztatási szervezet még nem alakulhatott ki ebből a hálózatból, nincs központ, nincs központi katalógus, koordinálatlan a külföldi dokumentumok beszerzése, ami megdrágítja az információszerzést és alacsony hatás-

folakvá teszi. Kielegendő fejlettségi fokon áll a Jugoszláv Katonaorvosi Dokumentációs Intézet, amelynek több kiadványa van.

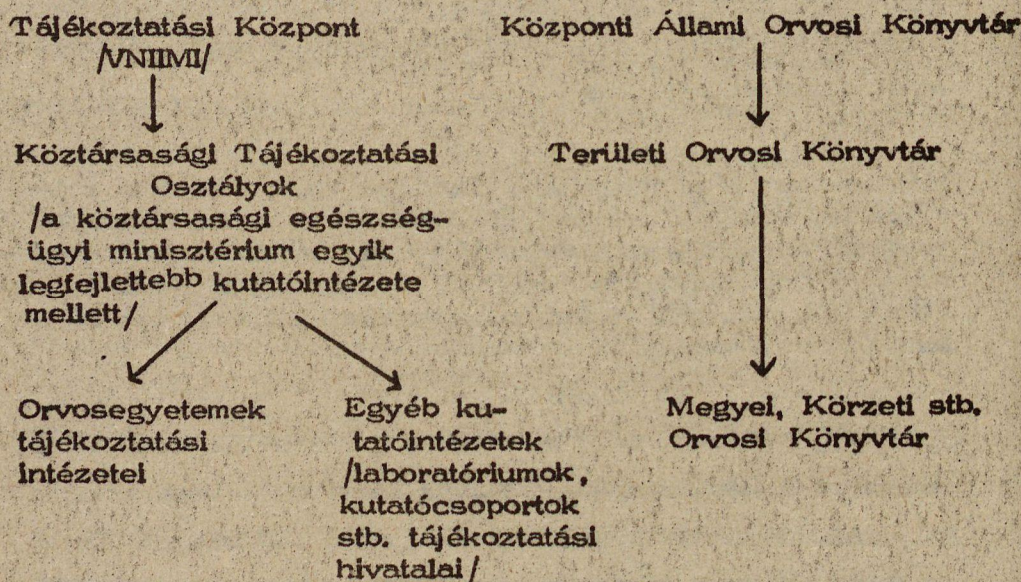
Lengyelországban a Központi Orvosi Könyvtáron kívül még 6 olyan intézmény van, amely érdemleges dokumentációs munkát folytat /Pl. az Immunológiai és Kísérletes Orvostudományi Kutatóintézet Wroclawban, a Reumatológiai Intézet Varsóban, a "Polfa" Egyesült Gyógyszergyár dokumentációs intézete stb./ Mindegyikre az a jellemző, hogy egy-egy kiadványa van, szinte kizárólag a saját intézményük dolgozói számára.

Hálózat nem létét igazolja a Szófiába küldött lengyel referátum is, amely a dokumentáló lengyel intézmények mindegyikét "központ"-nak nevezi. Egy szakterületen /orvostudomány/ 7 dokumentációs "centrum" csakis hálózat nélkül képzelhető el, magának a terminusnak ilyen alkalmazása is elmentmond a nemzetközi szóhasználatnak.

Az NDK tervezett, most kiépülő új hálózatának központi intézménye /még nem dönt el, melyik lesz/ a hálózati központok szokványos feladatait fogja végezni. A központ mellett az egész hálózat kiadványi tevékenysége részére sokszorozó részleg fog működni. A második szint: a tudományos kutatóintézetek tájékoztatási hivatalai, amelyeknek a kötelessége tárgyszókatalógust és dokumentációs kartotékot felállítani, irodalomkutatási jegyzéket összeállítani, a központ által kiadandó szemlekiadványok részére a bibliográfiát előkészítő munkát elvégezni. A harmadik szint a regionális központok, amelyeknek a feladata a területen a szakirodalmi források

beszerzésének a koordinálása, az állományok feltárásáról való gondoskodás és ennek alapján a szakirodalmi tájékoztatás ellátása a régióban. Mindez még csak részben működik és 12 év alatt kell a szervezést befejezni.

A Szovjetunió tájékoztatási szervezete kétágu. Az egyik a tájékoztatási, a másik a könyvtári hálózat, a tájékoztatási hálózat központja mindkét hálózatra támaszkodik. A két szervezet felépítése a következő:

A könyvtárak munkáját a Központi Könyvtár koordinálja, a tájékoztatási hálózat munkáját a VNIIIM irányítja, de tájékoztatási ügyekben a könyvtári hálózatot is instruálja. A tájékoztatási hálózat 3 lépcsőjén az ellátandó terület kisebbbedésével arányosan csökkennek a feladatok. Referáló folyóirat, tömörítvények, szemlék, gyors tájékoztatás szerkesztése és kiadása csak a központ feladata.

A tájékoztatási centrumok és decentrumok szolgáltatásai

/a kiadványok és egyéb szolgáltatások felsorolása oldalakat tenne ki, ezért erről a tevékenységről csak összefoglalót közlünk/

A szolgáltatások választéka a központi tájékoztatási intézmények működésének egyik fontos mutatója. A mellékelt táblázat szerint ebből a szempontból a legjobban a Szovjetunió, Románia és Bulgária áll, ezután Csehszlovákia és Magyarország következik, majd az NDK, Jugoszlávia és végül Lengyelország. Ez a kép azonban nem egészen reális, mert nem mutatja a szolgáltatási fajták belső szerkezetét. Pl. hány szakágazatot tárnak fel az egyes referáló folyóiratsorozatokban, amelyeket a táblázat 1-nek vesz. (Semmiképpen sem mindegy, hogy mindegyik szakágazatot, mint pl. a Szovjetunió és Csehszlovákia, vagy csak négyet mint Magyarország.) A szolgáltatások fajtáinak számát és a szolgáltatások tartalmát tekintve a Szovjetunió, Csehszlovákia, Románia és Bulgária állnak a legjobban.

Az egyik legértékesebb és nagy szakértelmet igénylő szolgáltatás a szemlekiadványok, amelyeknek minden egyes bő referátuma több hasonló tárgyköri külföldi folyóiratcikk alapján készült, minden esetben szakorvosok állítják össze. Ilyen kiadványokat ad ki a Szovjetunió, Románia és Bulgária, kisebb mértékben az NDK.

A hálózati intézmények, vagy a hálózaton kívüli, de a szakmához tartozó intézetek szűkebb területet gondolnak, szolgáltatásaik összeállításában legtöbbször saját intézményeik orvosainak az igényei jutnak kifejezésre. A decentrumok és a tagkönyvtárak önálló tájékoztatása - legalábbis a beküldött referátumok alapján - szám szerint Magyarországon és Csehszlovákiában a legfejlettebb. Nagy különbség van azonban a KWIC Indexet készítő prágai Sugárhigiéniai kutatóintézet szolgáltatása és egy magyarországi kórházi alközpont tájékoztatása között.

A hazai orvosi szakirodalmat külföld számára Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, Románia és a Szovjetunió tárja fel.

A központi intézmények mint hálózati központok - a Szovjetunió kivételével, ahol az átfedések nem játszanak szerepet - igyekeznek a hálózat állománybeszerzését befolyásolni, koordinálni, Lengyelországnak, az NDK-nak, Bulgáriának és Jugoszláviának még nem sikerült.

A szolgáltatások előállításával szorosan összefügg a tájékoztatási dolgozók helyzete /mindenütt rosszul fizetettek/ és képzettségi szintje. A Szovjetunióban, Romániában, Bulgáriában és Csehszlovákiában a szemléket és a recenzeáló bő referátumokat orvosok írják. A nem-orvos tájékoztatási szakemberek egy része a hazai könyvtáros- és dokumentalista-képző főiskolákon, egyetemeken szerez szakképesítést. A középfokú képzésről objektíven elmondhatjuk, hogy Magyarországon a legjobb. Ha könyvtárosképző szaktanfolyamaink időtartamát

és tartalmi kérdéseit nem is elemezzük, már maga az is a legjobbá teszi, hogy hangsúlyozottan orvosi könyvtárosi képzést nyújt. A többi országban vagy középfoku műszaki könyvtárosi képesítést adnak, vagy néhány hetes tanfolyamokkal elégednek meg.

A szolgáltatások és a központok működése olyan sokrétű, hogy csak a legfontosabbakat emeltük ki.

A magyar orvosi könyvtári hálózat helye a többi szocialista ország orvosi tájékoztatási szervezetei között

A magyar orvosi könyvtári hálózat mint szervezet funkcióit tekintve a többi szocialista ország között középső helyezkedik el. Központja a legrégebb alapításu, fejlődése azonban nem volt töretlen, meglátszik rajta az egységes szemlélet és a koncepció hiánya /dokumentációs szemlélet - könyvtári szemlélet - kombinált könyvtári-dokumentációs-tájékoztatási szemlélet/. A későbbi alapításu szervezetek közül Csehszlovákia és Románia tájékoztatási központjai túlhaladták, kiadványainak tartalma, választéka és száma szempontjából a nemrégiben létrehozott bolgár tájékoztatási központ is!

Hálózatunk szervezeti formáját a legjobbnak tartjuk hazánk egészségügyi szervezettségéhez tudatosan igazodó, területi és szakmai elrendezésű, egységes, szorosan együttműködő, aktív, ezenkívül teljesen demokratikus is: potenciálisan minden orvost minden kiadványából és szolgáltatásából azonos mértékben részesít, igényei szerint.

Hálózati szervezetünk már említett hibája, hogy elaprózódott, túl sok kicsi, kis hatásfokkal működő könyvtára van szemben pl. Románia lényegesen kevesebb, de nagyobb, litóképesebb könyvtárával. Tájékoztatási szolgáltatásainak a választéka, kiadványainak példányszáma lényegesen kisebb, mint Csehszlovákiáé, Romániáé, Bulgáriáé /Románia pl. 1000-2500-as példányszámmal dolgozik, sok kiadványát díjmentesen adja, azaz vannak kulturpolitikai szemponttal/. Az Egyetemes Tizedes Osztályozással a legutóbbi években kezd foglalkozni /szemben Csehszlovákiával és Romániával/. Gépesítési szempontból a kezdet kezdetén áll /szemben a csehszlovák intézményekkel/. Annak ellenére, hogy számos akcióval igyekezett az orvosokat nemcsak olvasókként, hanem amatőr dokumentalistákként is megnyerni, korántsem tud olyan eredményeket felmutatni, mint az NDK /különösen a személyi dokumentáció és a kórlapdokumentáció kiépítése és az orvosok szakirodalmi tájékoztatási fogalmakkal történő megismertetése terén; az utóbbi az NDK-ban a legjobb/. A magyar tájékoztatási központ külföldi kapcsolatai bántóan szegényesek /146 intézmény/ a román dokumentációs központ 1240, a csehszlovák 1200, a lengyel orvosi könyvtár 900 cserepartnerével szemben. Ennek vitán felül az az oka, hogy kevés a világnyelven megjelenő, cserélhető dokumentációs kiadványunk és szegényes anyagi eszközeink miatt nem vásárolhatunk elegendő mennyiségű világnyelven megjelenő magyar orvosi könyvet. Ez az utóbbi a fenntartó intézmény szervezési hibája is: forintért kaphatnánk devizamegtakarítást jelentő külföldi orvosi folyóiratokat és könyveket. Az

országba járó külföldi orvosi folyóiratok választéka is Magyarországon a legkisebb /a SZU-ban kb 3000, Lengyelországban kb 2000, Csehszlovákiában 1730, Bulgáriában 1700, Romániában 1680, Magyarországon kb 1400, Jugoszlávia még nem tud adatot közölni, az NDK referátuma adatot nem tartalmazott/.

Kiadványaink számát, választékát tekintve /különösen kifogásolható, hogy nincsenek szemlekiadványaink/ csak Lengyelország és Jugoszlávia áll rosszabbul nálunk /Lengyelországban nincs még tájékoztatási hálózat, Jugoszlávia most alakul/.

A többi országhoz képest pozitívumunk a könyvtárosképzés. Szakosított orvosi könyvtárosképzés egyik szocialista országban sincs. Kevesebb a módszertani kiadványuk, mint a miénk, folyóiratnak számító hálózati orgánuma rajtuk kívül egy központnak sincs.

Lengyelországot kivéve az orvosi tájékoztatási munka a felsőbb hatóságok, a fenntartó szervek részéről sokkal nagyobb megbecsülésben és aránytalanul nagyobb erkölcsi és anyagi támogatásban részesül, mint a magyar. Ez pedig kulcskérdés, éppen a bolgár példa bizonyítja, ahol három év alatt világszinten álló kiadványok nagy választékát tudták létrehozni!

A fejlődés tendenciái. Távlati feladatok

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a 8 európai szocialista országban egy kivételével [Lengyelország] már mindegyikben létrehozták az orvosi tájékoztatási hálózatot, megalkotásának potenciálisan Lengyelországban is, megvannak az alapjai és ilyenirányú törekvések is vannak. A hálózatok mindegyikének megvannak a maga hiányosságai, de minden ország ezeknek a kiküszöbölésére és a tájékoztatási hálózatok megjavítására törekszik. A két legfiatalabb: a bolgár és a jugoszláv tájékoztatási hálózat keretel megvannak, a szervezetet tovább kell és akarják építeni, tartalmi munkával "megtölteni". Hasonló a helyzet az NDK-ban is, ahol a tájékoztatási hálózatnak azonban múltja van, ami tapasztalatot jelent. A Szovjetunió fő törekvése a tartalmi munka elmélyítése, a hálózat funkcióinak kiszélesítése, az egyes intézmények munkájának az aktivizálása. Új elméleti és gyakorlati módszereket sehol sem kutatnak olyan intenzíven és szervezeten, mint a Szovjetunióban. Magyarországon az orvosi könyvtári hálózat szervezetét racionalizálni kell és nagyon meggondolandó a csehszlovák területi újjászervezés tapasztalatainak a felhasználása. Hálózatunknak és központunknak az eddiginél nagyobb anyagi támogatásra van szüksége, több külföldi folyóiratot és könyvet kell beszereznie, elhelyezését meg kell oldani, a központ, az alközpontok és a tagkönyvtárak személyzeti státuszát mennyiségi és minőségi szempontból fejleszteni kell.

A fejlesztés módjára vonatkozóan minden országnak megvan a maga elmélete és gyakorlati terve.

Bulgária arra törekszik, hogy a hálózati munkát koordinatív és módszertani szempontból jobban centralizálja, a forrásanyag egy részét viszont meggondoltan decentralizálja.

Ezt az utóbbit letétek útján akarja megvalósítani. Véleményük szerint a dokumentum, mint információs forrás sehol sem tudja rendeltetését jobban betölteni, mintha közvetlen közelében van annak, akinek szüksége van rá. A szakember szerintük nem annyira olvasni nem ér rá, mint inkább könyvtárba menni. Különben is legszívesebben hivatali munkaszobájukban vagy otthon olvasnak. Ezért ott, helyben kell a szakirodalomban részesíteni.

Ennek a célnak az érdekében kezdték el már korábban tartalomjegyzék sokszorosító szolgáltatásukat /szignál'na-ja informacija/, amelynek alapján a kívánt forrást eredetiben vagy mikrofilm formájában, esetleg fordításban odaadják. Felfogásuk szerint a horizontális tájékoztatásnak ez olcsó és hatásos formája.

Csehszlovákia a fejlődése útját úgy körvonalazza, hogy mindannak az ellenkezőjét kell elérnie, ami véleménye szerint szervezetében rossz, eszerint: 1. meg kell szüntetni a káderhiányt, a munkaerők elvándorlását, magasabb szintű szakképesítést kell biztosítani, 2. Több külföldi folyóiratot és könyvet kell beszerezni. Erre a célra a közeljövőben több deviza nem fog rendelkezésre állni, ezért az irodalom beszerzését a cseretevékenység és mikrofilm útján kell fokozni.

3. Meg kell szüntetni a szűkös helyiségviszonyokat, modern gépeket és berendezéseket kell beszerezni, mert tarthatatlan, hogy a középintézményeknek legfeljebb mikrofilm-leolvasó és fényképészeti felszerelésük van és alig néhány nagy intézménynek van Pyloris rendszerű xerox-gépe, 4. a szervezet anyagi ellátottságát általában meg kell javítani. A hálózati központ elemző vizsgálata az év folyamán befejeződik. A vizsgálat eredményei alapján elsősorban a kiadványok átfutási idejét kell megrövidíteni. Keresni kell az irodalomkutatás gépesítésének a lehetőségeit, mert hagyományos módszerekkel dolgozni tovább nem lehetséges /a Központ - különösen hangzik - "tultermelési válság"-ba került, ez azonban a fejlődésnek egyik szakasza. Magyarázatul: kartotékjuk az irodalom nagy mennyiségű feldolgozása folytán több millió kartonból áll. Ebben keresni hagyományos módszerekkel alig lehetséges/. A vidéki orvosok jobb szakirodalmi ellátása érdekében területi átszervezést kívánnak végrehajtani. A megyei tanácsok orvosi osztálya mellett Szervezési-Módszertani Alosztályokat akarnak létesíteni egy vezető módszertanossal, egy dokumentalistával, egy főkönyvtárossal és néhány beosztott könyvtárossal, akik a megye orvosi tájékoztatási intézményeit irányítanák. Véleményünk szerint az igazgatási jogkörrel rendelkező tanácsok mellett módszertani részleget létrehozni szerencsés gondolat, valószínűleg hatásosan fog működni.

Jugoszlávia szervezete működését minden erővel meg kívánja indítani és minden törekvése, hogy központi intézmény létesüljön, Lengyelország a tájékoztatási hálózatra vonatkozó

törvényt, vagy rendeletet akarja kidolgozni. Az NDK már említett háromágu tájékoztatási szervezetének a működtetésén fáradozik, egyes területeket fokozatosan szándékozik a munkába bekapcsolni háromszor négyéves szakaszokban.

A Szovjetunió kladványi tevékenységét, elsősorban a Medicinskij Referativnij Zsurnalt akarja bővíteni, referátumainak számát és a folyóirat példányszámát növelni, elsősorban a szocialista országok tájékoztatási szervezetének Szófiában megbeszélte együttműködése alapján. Egyik legfontosabb feladatának a gépesítést, új tájékoztatási módszerek kutatását tartja.

Minden ország igyekszik tájékoztatási szervezetét kifejleszteni, továbbfejleszteni, de tisztán látja azt is, hogy külön-külön, saját erejéből nem képes az orvosi tájékoztatás célját elérni, azt ti. hogy hazája gyógyító- és kutató orvosai számára hozzáférhetővé tegye mindazt a tudásanyagot, amit az egész emberiség orvostudománya létrehozott.

Ehhez az erők egyesítésére, nemzetközi együttműködésre van szükség. Éppen ebből a célból ült össze a KGST országok orvosi tájékoztatási intézeteinek szófiai konferenciája.

Az orvosi tájékoztatási központok /és a decentrumok/ dokumentációs

szolgáltatásai

	Bulgá- ria	Csehszlo- vákia	Jugo- szlá- via	Len- gyel- orsz.	Magyar ország	NDK	Románia	SZU
Bibliográfiák	+	+□	□	+	+	+	+	+
Irodalomkutatási jegyzékek		+□		+	+□	+□	+	□
Referáló folyó- iratok	+	+	□	□	+		+	+
Ref. karterték szolgálat	□	+	□			+		
Cimkarterték szolg.	□+	□	□	□	+	□	+	+
Szemle-kiadv.	+	□				+	+	+
Fordítás-szolgá- lat, jegyzékek	+	+	□		+□	+	-	+
Kongresszusi naplárak	+				+		+	+
Nem hagyományos dokumentumok bibliográfiái	+	+		+	□		+	+
Lelőhelyjegyzékek		+				+		
Tartalom-jegyzék szolgálat /hazai "Current Contents"/	+						+	
A hazai orvostu- domány tapasztalatai, Cikkgyűjtemény	+						+	+
Hazai egészségügyi tájékoztatási intéz- mények jegyzéke /"World of Learning"/						+		
Figyelőszolgálat					+□			
Fotokópia-mikrof.	+	+□	□		+□	+□	+	+
Módszertani folyó- irat					+			

+ a centrumok szolgáltatása □ a decentrumok szolgáltatása

Könyvtár és könyvtáros - hálózatunkban

Az orvostudományi könyvtári hálózat fejlődéséről, helyzetéről rendszeresen tájékoztatjuk olvasóinkat. Ez a beszámoló új szempontból vizsgálja könyvtári hálózatunk helyzetét: milyen hatással van a könyvtári munkára a könyvtáros, és pedig a képzett, a képzetlen, a főfoglalkozású könyvtáros vagy a más beosztásban működő könyvtárkezelő stb.

Beszámolónk érdekessége, hogy új nyilvántartási rendszerünk melléktermékeként született meg. A gyors és többli-menziós hálózati adatszolgáltatás érdekében új lyukkártyás nyilvántartást hoztunk létre kézírálogatású egysoros peremlyukkártyákon. Eddigi nyilvántartásainkat az jellemezte, hogy minden egyes könyvtárunk adatait egy-egy törzslapon tartottunk nyilván. Ha összesített adatokat akartunk kapni, minden egyes törzslapot kézbe kellett venni, hogy a szükséges adatokat "strigulázó" módszerrel kigyűjthessük. Jelenleg egy-két tíz átvezetésével egy vagy két lépcsőben 10-15 perc alatt megkapjuk a kívánt adatokat. A régi módszer egyrészt nagyon munkaigényes volt, másrészt eszükbe sem jutott olyan kapcsolatok elemzése, amelyenekre a lyukkártya önként felhívja a figyelmet. Így pl. Milyen hatása van a függetlenítettségnek a tartalmi könyvtári munkára? Az ugyan nyilvánvaló, hogy a függetlenített könyvtáros több munkát tud végezni, mint a más beosztású megbízott könyvtárkezelő, de mik a konkrét szolgáltatások és mit jelent ez országos viszonylatban? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre ad választ a lyukkártya nyilvántartás.

Könyvtár

Néhány általános állományadat

Milyen állománykategóriákba tartoznak könyvtáraink és hogyan alakultak ezek a kategóriák az évek során?

Állománykategóriák

Állomány	1962	1965	1967
500 könyvtári egység alatt	93	113	107
501 - 1000	70	98	83
1001 - 5000	175	196	201
5001 - 10000	25	37	38
10001 - 20000	1	2	5
20001 - 50000	1	3	3
50001 - 100000	1	1	1
100000 - egység fölött	1	1	1
	367	451	439

1962-ben 367 könyvtárat tartottunk nyilván. Részben kevesebb könyvtár is volt, részben 1962-ig még nem sikerült minden létező orvosi könyvtárat "felderíteni". 1965-ben hálózatunk 451 könyvtárból állt. A "felderítési" munka befejeződött, néhány új könyvtár létesült. A könyvtárak közül azonban 211-nek 1000 kötetnél kisebb az állománya. Az

országos könyv- és folyóiratállománynak ilyen mérvű elaprózódása nem egészséges. 500 kötet alatti állomány a legjobb esetben kézi könyvtár /az állomány méreteit tekintve/, sajnos tartalmi tekintetben egyetlen 500 kötet alatti gyűjteményünk sem tájékoztatási kézikönyvtár jellegű.

Sokkal egészségesebb a kevesebb, de nagyobb, megfelelő, kurrens állománnyal rendelkező könyvtár, amely funkcióival, szolgáltatásaival egy-egy körzetet el tud látni és erre nyilvánvalóan szakszerűbben is képes, mint a kis gyűjtemények, nem is említtve azt, hogy 500 kötet alatti állománynak többnyire nincs és nem is lehet függetlenített könyvtárosa.

Többször szóba került, hogy a kis állományú könyvtárak állományát össze kell vonni, hogy a könyvtári munka hatása fokozódjék. Az egyes tanácsok önállósága és a könyvtári munkával szemben tanúsított értetlensége miatt azonban ezeket a terveket nem sikerült megvalósítanunk.

Az utóbbi években mégis - egy-egy főhatóságon belül - megindult az az ésszerű törekvés, hogy a hasonló gyűjtőkörű és profilu könyvtárakból tömbkönyvtár létesüljön. Ez az egészséges tömbösítés különösen a SZOTE területén figyelhető meg /fogászati klinikák, sebészeti klinikák, gyógyszerészeti és gyógyszeresztani intézetek tömbkönyvtára/. Ezeknek a jelenségeknek a következtében könyvtáraink száma 1967-ben 439, azaz 12-vel kevesebb, mint 1965-ben. Ez természetesen még mindig túl sok könyvtár, de reméljük, hogy ez az egyesítési tendencia folytatódni fog és hálózatunk néhány év múlva

15-20 könyvtárral kevesebbet /de jobb hatásfoku könyvtárakat tarthat majd nyilván.

Az utóbbi két év alatt az 500 kötet alatti könyvtárak száma csak 6-tal, az 1000 kötet alattiaké pedig 15-el csökkent, viszont 5-tel több 1001-5000 kötetes, 1-gyel több 5001-10000 kötetes és 3-mal több 10001-20000 kötetes könyvtárunk volt 1967-ben, mint két éve. Az állománygyarapodás fejlődése ugyan egészséges, de nagyon lassu ütemű.

Néhány furcsaság: az 500 kötet alatti állománnyal rendelkező "könyvtárak" közül 20 egyetemi tanszékhez, klinikához tartozik! A 10001-20000 kötetnyi állományu könyvtárak közül az egyetemi központi könyvtár /DOTE/, egy országos /az OOK maga/, három pedig tanácsli hálózathoz tartozó /Somogy megyei Kórház, Kaposvár; Borsod megyei Egyesített Kórházak, Miskolc és Vas megyei Kórház, Szombathely/. 20000 kötet fölött nincs tanácsli hálózathoz tartozó könyvtár.

Könyvtáraink állományának nagy része friss, kurrens. Kivétel néhány 5-10000 kötet közötti, egyetemi hálózathoz tartozó könyvtár, a 4 egyetemi központi könyvtár és néhány régebbi alapításu tanácsli hálózathoz tartozó kórházi és országos intézeti könyvtár, amelyekben vegyesen van régebbi és új anyag és az Országos Orvostörténeti Könyvtár, amely profiljánál fogva elsősorban régi anyagot gyűjt.

Azt, hogy könyvtáraink állománya általában kicsi, nem tartjuk egyértelműen rossznak, a kihasználtságot kell minél nagyobb fokúvá tenni.

A könyvtári alapmunkák állapota

Leltározás

A hálózati munka megindulásakor 1960-ban mindössze 15-20 olyan könyvtár volt, amelyeknek leltározása előírt, szabályszerű. Ennek oka egyrészt az volt, hogy kevés volt a főfoglalkozású és képzett könyvtáros, másrészt, hogy a fenntartó intézmények gazdasági vezetői ragaszkodtak a könyvtári szempontoknak sok tekintetben ellentmondó "alleltárak"-hoz, a közös könyv- és folyóiratleltárhoz, a folyóiratokat "fogyó eszköz"-nek tekintették stb. Hosszas meggyőző munka és viták eredménye, hogy ma a helyzet fordított: könyvtáraink nagyobb részében van szabvány szerinti könyv és folyóirat leltár és kisebb részében nincs, de még mindig nem mondhatjuk, hogy a leltározási hibákat teljesen felszámoltuk.

szabvány szerinti könyvleltár van	291	könyvtár
nincs	148	"

szabvány szerinti folyóiratleltár van	266	"
nincs	173	"

31, a POTE-hoz tartozó intézményben központi a könyv- és a folyóirat leltározás. Ha ezeket levonjuk: 117 intéz-

ményben nincs könyvteltár és 132 intézményben folyóirat
leltár.

A nem szabványos leltározást folytató könyvtárak közül 62-
ben az állomány 500 kötet alatti, itt gazdasági alleltárral dol-
goznak. Egyetlen intézményben sincsen függetlenített könyv-
táros, csak könyvtárkezelő /adminisztrátor vagy orvos/. 25-
nél több az olyan intézmény, ahol könyvteltár van, mint ame-
lyekben folyóiratleltárkönyv. Az utóbbiak kis folyóiratállomá-
nyu könyvtárak, a leltárkészítés ezek nagy részében folya-
matban van.

Az 500 kötet alatti állományok esetén a szabvány szerinti
leltározást csak akkor szorgalmazzuk, ha részidős könyvtá-
rost kapnak, vagy ha a könyvtár kezelőjét legalább alapfoku
képzésben részesítettük.

Katalógusok

Alig 15 könyvtárunkról mondhattuk el 1962-ben, hogy szabá-
lyos, használható katalógusuk van. A mai helyzet:

betűrendes katalógus van	293	könyvtárban
szakrendi 30-as	56	"
szakrendi egyéb	67	"
tárgyszó	11	"
ETO	20	"
Egyéb	13	"

Katalógushálózat van 133 könyvtárban
Ezek közül

betűrendes + szakrendi	96	könyvtárban
betűrendes + tárgyszó	8	"
betűrendes + ETO	18	"
három vagy több katalógus	11	"

Csak betűrendes katalógusa van 126 könyvtárnak

Egyáltalán nincs katalógusa 160 "

Ezek közül 76 könyvtárnak egyenlőre nincs feltétlenül ,
szüksége katalógusra, mert az állomány 500 kötet alatti.
Feltétlenül szükséges, de nincs katalógusa 84 könyvtár-
nak. Ezeknek állománymegoszlása:

501 - 1000	kötet	39	könyvtár
1001 - 2000	"	28	"
2001 - 5000	"	15	"
5001 - 10000	"	2	"

Az 5001 - 10000 kötet állományu két könyvtárban /SZOTE
Közegészségtani Tanszék, Gyógyszerügyi Központ Békés-
csaba/ nincs könyvtáros. A 2001 - 5000 kötet állományu
könyvtárak közül kettőben van részfoglalkozásu könyvtáros,
de szakképzetlen, mindkettő a nyugdíj korhatáron túl van.
Mind a 84 intézményben még erőteljesebben fogjuk szorgal-
mazni a katalógus készitést.

A hálózati munka megindulásakor a szakkatalógusok megal-
kotásának megkönnyítése céljából adtuk ki az un. 30-as
szakrendszert tartalmazó módszertani útmutatóinkat általános
kórházak könyvtárai részére. 56 könyvtárban ma is alkal-
mazzák. Az állomány azonban - ha lassu ütemben is - de
gyarapszik és nem egy könyvtárunk már kinőtte a 30-as szak-
rendet. Katalógusunk fejlesztése szempontjából két ut áll e-
lőttünk, vagy az ETO-t alkalmazzák /az átdolgozott, új ETO

sokkal alkalmasabb már az orvostudományi művek szakozására, mint a régebbi volt!/, vagy tárgyszó rendszert alkalmaznak.⁺ Mind a két fejlettebb szakkatalógus formát még csak néhány könyvtárunk alkalmazza: 20 könyvtár az ETO-t, 11 könyvtár a tárgyszó katalógust. Katalógushálózat 133 könyvtárunknak van, ez a hálózat könyvtárainak közel egy harmada. Mivel könyvtáraink nagy része kis állományu, ezzel az aránnyal többé - kevésbé meg vagyunk elégedve /162 - 2000 kötetnél nagyobb könyvtár közül több katalógusa van 133-nak/.

Raktározás

Szakrendi raktározás van	211	könyvtárban
Mechanikus	93	"
Egyéb	15	"
Kialakulatlan vagy " szekrény- könyvtár	120	"

Az utóbbiak legtöbbször 500 kötet alatt.

Kisebb könyvtárakban /2000 kötetig/ megfelelően lehet dolgozni, ha a katalógus betűrendes, a raktári rend pedig szak szerinti. Ezeken a helyeken legfeljebb tárgyszó katalógus elkészítését szorgalmazzuk, amíg át nem térnek a mechanikus raktározásra, szak szerinti semmiképpen sem. /Instrukcióink ellenére öt kis vidéki könyvtárban a 30-as szakrend szerint raktároznak és a katalógus is 30-as szakrendi, ami teljesen értelmetlen./

+ Hálózati és Módszertani Osztályunk adása ahálózatnak egy tárgyszó mutató kiadásával. Itt csak jelezzük: az utmutató készül.

A mechanikusan raktározó könyvtárakban a következő katalógusok vannak:

30-as szakrendi	12	könyvtárban
egyéb szakrendi	18	"
ETO	6	"
tárgyszó	3	"
csak betűrendes	32	"
nincs katalógus	20	"
egyéb	2	"

Az utóbbi 20 könyvtárban az állomány feltáratlan, a feltártságot még a raktározási rend sem segíti, az állomány tehát holt. Ezek /500-nál több kötettel/: Városi Kórház, Makó; Városi Kórház, Hódmezővásárhely; Tüdőkórház, Solt; Állami Kórház, Balatonfüred; BOTE Orthopaedial Klinika, Megyei KÖJÁL, Miskolc; Árpád Kórház, Budapest, József Attila Kórház, Budapest, Városi Kórház, Hatvan/.

Könyvtárhelyiség, berendezés

Külön könyvtári helyisége van	235	könyvtárnak
Külön könyvtári helyiség és olvasó ill.helyben olvasási lehetőség	167	"
Külön könyvtári helyiség, helyben olvasási lehetőség nélkül	68	"
Nincs külön könyvtári helyiség	204	"

Az utóbbiak közül

500 kötet alatti az állomány	96	könyvtárban
501 - 1000 kötetes	60	"
1001 - 2000 "	36	" /Kisebb kórházak/
2001 - 5000 "	12	/Megyei Kórház, Szentes, OVSZ, klinikák/

A 204, könyvtárhelyiséggel nem rendelkező könyvtárban az állomány kihasználtsága többnyire nem megfelelő. Pl.

50 - 100 kurrens folyóirata van 7 könyvtárak /TEDI, Egészségügyi Minisztérium, OVSZ

21 - 50 " " 72 "

és szervezett folyóiratkörözés egyikben sincs és csak 3 könyvtárban van irodalomkutató vagy témafigyelés. Hogyan hasznosítják a többiek a nagy folyóiratállományt?

500 kötet alatti az állomány, mégis van külön könyvtári helyiség 10 könyvtárban /Megyei Tüdőkórház, Nyíregyháza, 2 TBC Gyógyintézet /a tüdőszakorvosok irodalomkedvelők!/, 7 egyetemi intézet/. Ezek közül az egyikben referátumokat készítenek folyóirat cikkek alapján, mások duplum-csere akciót folytatnak aktívan. Az állomány tehát itt gondozott, kihasznált. Mind a 10 intézmény vezetője jó szervező és ambicionálja beosztottjai jó szakmai tájékozottságát.

Mikrofilm leolvasó mindössze 9 könyvtárban
Saját sokszorosító berendezés 3 könyvtárban
Sokszorosító lehetőség a fenntartó intézményben 7 könyvtárban van.

Ebből látszik, hogy a gépesítés terén igen rosszul állunk.

A könyvtárak funkciói

Irodalomkutatást végeznek	51	könyvtárban
Fordítanak, referálnak	40	"
Témafigyelést folytatnak	21	"
Referáló üléseket előkészítenek	50	"
Duplum csereakciót folytatnak	47	"
Szervezett a folyóiratkörözés	21	"
Saját ajánló könyvjegyzékeik, kiadványuk van	23	"

Azoknak a könyvtáraknak a számát, ahol irodalomkutatást végeznek, kevésnek, ahol témafigyelést, a mostani helyzethez képest megfelelően találjuk. Az 51 irodalomkutatást végző könyvtár közül többen irodalomkutatási jegyzékeiket / többszöri felszólítás ellenére/ még mindig nem küldik be a központnak. Ezek az irodalomkutatási jegyzékek egyes esetekben igen jók, alaposak és kimerítők /SZOTE Központi Könyvtára/, más esetekben még sok kívánnivalót hagynak hátra. A humor kedvéért megemlítjük, hogy az egyik beküldött, a szédülésről szóló témabibliográfiába pl. bekerült egy gyógyszerhamisítványról szóló cikk címe is /Schwindel/. A fordítások sem minden esetben kifogástalanok, ezt az OOKDK sem mondhatja el mindig magáról. Minden esetre örülünk neki, hogy egyre többen fordítanak, foglalkoznak témabibliográfiák összeállításával és a minőség bírálata semmi esetre sem azt a célt szolgálja, hogy a szolgáltatásoknak ezt a fajtását bárhol is felszámoljuk, ellenkezőleg, tartsuk meg mindenütt, a minőséget kell megjavítani.

	1962	1967
Az ellátott könyvtárak száma	338	439
A könyvtárosok /könyvtárkezelők/ száma	439 ⁺	483
Ezek közül egyetemi, főiskolai végzettségű	224 ⁺⁺	188
középiskolai "	151	245
egyéb /kevesebb/	64	50
felsőfoku könyvtáros képesítésű	16	21
Középfoku "	34	106
Alapfoku "	15	60
Képzettség nélkül	374	296
Főfoglalkozású könyvtáros	94	192

⁺ néhol az orvostanácsadót is könyvtárosnak vették

⁺⁺ nagyrészt orvosok /akik orvostanácsadók, ritkán "kezelik"
is a könyvtárat

A könyvtárosok száma 1962-ben 439 /az adatközlő megjegyzése: az adat nem teljesen helytálló, mert némely helyen az orvostanácsadót is könyvtárosnak tüntették fel/. 1967-ben a könyvtárosok száma 483 /és ebben a számban orvos csak akkor van, ha a könyvtári munkák közül minimálisan a rak-
tározásról gondoskodik, a könyv és a folyóiratrendeléseket lebonyolítja/.

Könyvtáraink ellátottsága könyvtárossal:

Egyetlen könyvtáros /könyvtárkezelő/ sincsen	46	intézményben
1 könyvtáros van /vagy könyvtárkezelő/	357	"
2 " " "	26	" /ezek
3 " " "	2	közül 11 alközp.
4 " " "	1	
5 " " "	1	
6 " " "	1	
8 " " "	2	
12-13 " " "	2	
20 " " "	1	
439		

Könyvtáraink ellátottsága könyvtárossal /könyvtárkezelővel/ átlagosan: 1,1. Ez az alacsony mutató önmagáért beszél. Néhány nagyobb könyvtárunkat kivéve egy-egy könyvtárban általában 1 könyvtáros, vagy könyvtárkezelő működik. Magától értetődik, hogy komoly feltáró munkára egy könyvtáros akkor, amikor minden rutin munkát is el kell végeznie, nem, vagy csak kis állomány esetén lehet képes. Könyvtári hálózatunk káderhelyzele nem kielégítő.

A minőség mutatók már jobbak. Általános iskolai végzettség szempontjából ugyan a színvonal látszólag csökkent /ez az orvosok már említett beszámítása miatt van így/. A felsőfokúaké pedig 72-vel növekedett és itt nem számítjuk azokat, akik jelenleg képzés alatt állnak. +

+ Könyvtáros képzésükről részletes beszámoló készül 1969-ben kiadásra kerülő jubileumi évkönyvünk számára.

Még mindig könyvtárosaink 61%-a képzetlen. A folyamatban levő képzés alapján kiszámíthatjuk, hogy 1970-re ez 41%-ra fog csökkenni /még mindig sok!/.

Nézzük meg a könyvtáros függetlenítettségének, képzettségének és a könyvtári munkáknak az összefüggését néhány adat tükrében:

192 függetlenített könyvtáros működik 99 könyvtárban.

Ezek közül a leltár rendben van	96	könyvtárban
nincs rendben.	3	
Katalógus van	89	
" nincs	10	/5-ben folyam-
		matban/
A raktár rendben van	97	
" kialakítatlan	2	
Irodalomkutatás folyik	41	
Fordítás, referátum készítés	28	
Témafigyelés	17	
Referáló ülések előkészítése . . .	27	
Saját Jegyzék /kiadvány/	17	
Szervezett folyóiratkörözés	15	könyvtárban

Ahol nincs függetlenített könyvtáros:

340 könyvtár közül

Szabvány szerinti leltárkönyvek . .	202	könyvtárban
Nincsenek " " . .	138	"

Van katalógus	191 könyvtárban	
Nincs "	149	"
A raktár kialakulatlan	109	"
Irodalomkutatótást végeznek	10	"
Fordítanak, referálnak	10	
Témafigyelést végeznek	4	
Referáló üléseket előkészítenek . . .	22	
A duplumcsere akcióban részt vettek .	15	
Saját jegyzéket /kiadványt/ szerkeszt .	5	
Folyóiratköröztést szervez	2	"

A felsorolásból kitűnik, hogy a nem függetlenített könyvtárok sok helyütt jól működtetik a könyvtárat. Ezek azok az intézmények, ahol naponta megfelelő óraszámot kapnak a könyvtárak kezelésére, ezt maguk is ambicionálják és az igazgató is fontosnak tartja.

A jó könyvtári munka a könyvtáros függetlenitetségétől, képe-
sítésétől és a fenntartó intézmény vezetőinek vagy az orvos-
tanácsadónak az irodalomszeretetétől és szervezőkészségétől
együttiesen függ.

A hálózati fejlesztés iránya

A "teljesen kielégítően" működő könyvtáraink számát feltétlenül emelni kell. Jelenleg 62 ilyen könyvtárunk van, ami a hálózat könyvtárainak alig 1/5-e /és ezek a szám-
adatok is mennyiségi és nem minőségi mutatók/.

Feladataink:

1. Tovább kell foglalkoznunk a könyvtárosok képzésével és továbbképzésével
2. Továbbra is programszerűen foglalkoznunk kell a fenntartó intézmények vezetőinek meggyőzésével
3. A sok kurrens folyóiratot járató könyvtárakban minden eszközzel elő kell mozdítani az állomány kihasználását
4. El kell érni, hogy az 500 kötetnél nagyobb állományú könyvtárak külön helyiséget kapjanak.
5. Legkésőbb 1971-ig el kell érniünk, hogy az alapvető könyvtári munkák minden 500 fölötti állományú könyvtárban teljesen rendben legyenek. Katalógushálózata pl. csak 133 könyvtárnak van. A nagyobb állományú könyvtárakban egy katalógus nem elegendő.
6. Fel kell kutatni mindazokat a fenntartó intézményeket, amelyekben rendszeresen tartanak szakmai jellegű üléseket, és ahol a könyvtári előkészítés nincs megszervezve, ott ezeket az üléseket könyvtári szempontból is elő kell készíttetni akkor is, ha nincsen függetlenített könyvtáros.

7. Minden olyan könyvtárban, ahol a kurrens folyóiratok száma 20-nál több, meg kell indítani az irodalomkutatás vagy a folyóiratkörözést.
8. Folyamatosan foglalkozni kell a hálózati könyvtárak gépesítésével különös tekintettel a kisgépesítésre: lyukkártyák alkalmazására és másolóberendezések beszerzésére.

.

Összefoglalónk főként azokra a kérdésekre tér ki, melyek az országos statisztikai jelentésekből kimaradnak. Teljes képet a hálózatról majd 1969. júniusában kapunk, amikor a beküldött statisztikai ívek adatainak összesítése megjelenik. Akkor, mint állandóan aktuális problémáról, olvasóinknak újabb beszámolót adunk hálózatunk helyzetéről.

Cikkünk alapadatait könyvtárosaink beszámolóiból és az instruktorok utijelentéseiből vettük. Ha valamelyik néven nevezett könyvtárunk kezelője úgy véli, hogy a könyvtárról szóló adat helytelen, kérjük írja meg, hogy kimutatásainkat korrigálni tudjuk.

Egyébként: évi jelentést vagy statisztikai adatokat rendszeresen be nem küldő könyvtáraink némely adata szűkségszerűen kimarad. Ezek a könyvtárak rosszabb színben tűnnek fel, mint amilyenek. Magukra vessenek!

XXX
A Z I N F O R M A T I K Á B Ó L V E T T Ü K
XXX

GEORGI, G.:

EGY KÖNYVTÁROS HITVALLÁSA

Ha arról olvasok, mi is az a könyvtár és milyen ember a könyvtáros - vagyis magam előtt látom a magasztos és tiszteltetreméltó, bár kissé homályos célok felsorolását, melyek magyarázatára rendszerint igen hosszú szavak és nehezen érthető kifejezések tömege szolgál - mindig megilletődöm, de el is fáradok. Ezért elkezdtem gondolkodni, hogy én, mint sok évi gyakorlattal rendelkező, átlagos gondolkodású könyvtáros, hogyan is vélekedem saját hivatásomról. Miben is hiszek, mint gyakorló könyvtáros, aki részben adminisztrátor, részben ellenőr, néha olvasószolgálati osztály, néha személyzeti vezető, pénzügyi előadó és ritka könyvek szakértője, kapus és tájékoztató szolgálat, ugyanakkor tanító, szerző és előadó egy személyben?

Hét tantételre osztott hitvallásomat az alábbiakban közlöm fiatal könyvtárosok bátorítására, irányítására, vagy egyszerűen csak mulattatására.

1. Hivatás

Hiszek a könyvtárosságban, mint hivatásban, de tudom, hogy a könyvtárost képezik és nem úgy születik - bár kétségtelen, hogy az utóbbi határozottan előny. Fárasztanak a könyvtárosi hivatásról szóló végtelen prédikációk, hogy a könyvtárosnak úgy kell viselkednie, hogy valóban tiszteletet keltsen és ő is tisztelje saját munkáját. A könyvtáros nem szent, akinek látomásai vannak, és hangokat hall /bár hosszú idő után még ez is lehetséges/, de nem is kell bennünket máglyán elégetni /éppen elég, ha végig kell hallgatnunk a könyvtárosi értekezleteket/. De azt se higgyük, hogy szende és nyájas viselkedésünktől minden az öllinkbe pottyán és az aranyos kis vénlány könyvtárosok a szelldségükkel sokra viszik. Ezzel szemben hiszek abban, hogy másoktól megkövetelhetek és elvárhatok annyit, mint önmagamtól. Hiszek a jó példamutatás hatásában. Hiszek az alkotó képzelet erejében, akár a könyvek lejáratl idejére vonatkozó értesítés jobb módszerét alkotja meg, akár a maximumot hozza ki a minimális könyvtári személyzetből, időből, helyből, vagy költségvetésből.

Hiszek magában a munkában mint alkotásban, amelyről azonban nem fecsegni kell napi nyolc órán keresztül. A munka legyen élvezet - ha nem az, keress magadnak más állásban más munkakört.

2. Erény

Hiszek az erényben, de tudom, hogy tulzásba vite bűnné válhat. Ezt sosem szabad elfelejteni! Hiszem, hogy rendszerre, szervezésre, hatékonyságra és gazdaságosságra a könyvtári munkában is szükség van. A legfőbb erény a rend és a pontosság. Hiszek a felelősségben és tudom, hogy a becsületesség a legjobb politika. Szolgálni és hallgatni kell, vagy távozni. Hiszek a lojaltásban - ha nem tudod becsülni azokat, akikért és akiknek dolgozol, ha krónikusan elégedetlen vagy: hagyd abba. A lehetőségek nagyok és máshol is találhatsz megadnak munkát. De ha mégis kénytelen vagy maradni - tartsd a szódat. /Ez egyébként bárki számára megszívlelendő tanács/.

3. Férfi és nő

Főleg fiatal könyvtárosnő számára: a könyvtár nem fórum, mely arra szolgál, hogy nőlességedet csillogtasd. Hagyd abba a női fontoskodást, végezd a munkádat és vállald az ezzel járó felelősséget. Ne várd el, hogy férfinek kezeljenek, de amint hibázól, nőnek tekintsenek.

4. Kommunikáció

Hiszek a kommunikációban, az állandó kapcsolatban mindenkivel - még az olvasóval is - minden eszközzel, hírekkel, kiadványokkal, írásos tájékoztatókkal, sőt még szavakkal is.

Gyűlölöm a jelentések írását, de az összefoglaló negyed-
éves vagy éves jelentés megírása a könyvtáros kötelessé-
gel közé tartozik.

Hiszek abban, hogy a postát naponta át kell nézni és fel
kell dolgozni. Hiszek a határidők betartásában.

Hiszek a humorban, mely senkit sem bánt, de gyakran jó
szolgálatot tehet még a könyvtárosnak is. Az ünnepélyes-
ség /vagy nevezzük nagyképűségnek/ még nem biztosítéka
a mélységnek, alaposságnak - az ünnepélyesség egyedül
nem biztosítéka semminek.

De hiszek a hallgatásban is - már tulságosan is sok a ki-
adványban tartóztatott fecsegés.

Minden könyvtárosnak - ha munkáját valóban hivatásnak
érzi - kell hogy legyen ezen belül valami hobbyja is: cikk-
írás, tevékenység, részvétel könyvtári egyesületek munkájá-
ban, vagy bármi egyéb legyen is az.

5. Egyszerűsítés

Csak azért, mert valamit az elmúlt két évezredben egy bizo-
nyos módszer szerint csináltak, még nem biztos, hogy az
megfelel 1966-ban, 1967-ben vagy 1968-ban is. Hiszek a
fejlesztésben, nem az öncélú fejlesztésben persze, hanem
a valóban szükségszerű, világosan átgondolt, felülvizsgált
és előkészített fejlesztésben. Különösen vonatkozik ez a

rutinmunkákra. Mindnyájan idő, hely és munkaerő hiányban szenvedünk. A megoldás rendszerint nem több pénz folyósítása a hiányok megszüntetésére, hanem a munkák észszerű megszervezése. Amít csinálsz, csináld jól és a feleslegeset hagyd el. Az eredménytől magad is meg leszél lepve. Hiszem, hogy a bürokrácia termékeit apró darabokra tépve azoknak a torkába kellene gyömöszölni, akik azt kitalálták.

6. Gépesítés

Hiszek a könyvtári rutin munkák gépesítésében, de javaslom, hogy ezek mellett technikusok vagy bármi másnak nevezett szakemberek álljanak rendelkezésre - rendszer elemzők, tájékoztató mérnökök, adattfeldolgozók, stb. Ezek nem könyvtárosok, akik - mint az elnevezésből is kitűnik - könyvekkel foglalkoznak. A magam részéről szeretem a könyvtári katalógusokat. Csodálatos segédeszköz a könyvtárosoknak és olvasóknak egyaránt. Nem várhatom meg, amíg az automatizálás forradalmi változásai elérik a könyvtárat /egyenlőre igen lassan haladnak feléje/ és megszabadítanak az unalmas rutinmunkáktól. Addlg magamnak kell azokat vállalnom és csak egyszerűsítéssel és észszerű fejlesztéssel segíthetek magamon.

7. Könyvek

Hiszek a könyvekben. Ez a legfőbb hivatásom.

K ö v e t k e z t e t é s

Ez az én hitvallásom - persze nem szükség szerűen az,
amit mindig tennl szoktam.

GEORGI, Ch.: This librarian's credo.

Special Libraries. 57.k.5.sz. 1966. máj.-jun. 305-307 p.

Megjelent: az "Informatika" című lap 1968. 2. számában.

Kö z l e m é n y e k - H í r e k

ALAPFOKU KÖNYVTÁROSKÉPZŐ TANFOLYAMOT indított a Fővárosi István Kórház Könyvtára 1968. október 1-től részfoglalkozású és társadalmi munkás orvosi könyvtárosok részére. A hat előadást minden kedden reggel 8-10 óra között tartják meg. A tanfolyamon részt vett 8 hallgató,

.....

Az Á.K.V. KÖNYVTÁRELLÁTÓ OSZTÁLYA folyóiratunkat az alábbiak közlésére kérte fel:

A szakkönyvtárak állományának tervszerű fejlesztése, könyvtári nyomtatványokkal és felszerelési cikkekkel való rendszeres ellátása egyszerűbbé válik 1968. aug. 1-től. Az Á.K.V. Könyvtárellátó Osztálya ugyanis a közművelődési, iskolai és szakszervezeti hálózat után a szakkönyvtári hálózat könyvtárral számára is lehetővé tette a folyamatos tájékoztatást, az Új Könyvek c. állománygyarapítási bibliográfia megrendelését, melyhez Új Szakkönyvek A., B., C., mellékletet szerkeszt és biztosít díjmentesen a szerződő könyvtáraknak. Ezek tartalmazzák az új idegen nyelvű szakkiadványokat, a forgalomba kerülő hazai, intézeti kiadványok válogatott anyagát, továbbá a kiadás alatt lévő fontosabb magyar és idegennyelvű szakkiadványokat.

A szerződést az Új Könyvek bemutató példányát és az egyéb nyomtatványokat a Könyvtárellátó eljuttatta a szakkönyvtárak címére. További esetleges tájékoztatásért szakkönyvtárosaink forduljanak a Könyvellátóhoz /Bpest, XIII. Visegrádi u. 62. Vevőszolgálat. T: 204-416/8.m./.

Könyvjegyzék szakkönyvtárak számára

„C”-1.

TARTALOM

Általános művek. Lexikonok. Szótárak.
Filozófia. Politika. Történelem.
Közgazdaság. Üzemszervezés. Jog.
Természettudományok.
Orvostudományok. Egészségügy.
Agrártudományok.
Műszaki tudományok és alkalmazásaik.
Művészetek.

Á. K. V. KÖNYVTÁRELLÁTÓ OSZTÁLYA
Budapest, 1968. július

Az Egészségügyi Közlönyben az alábbi közlemény jelent meg:

62.344/1968. Eü M szám

Tárgy: Szakfolyóiratok előfizetése

Valamennyi megyei, megyei jogú városi, fővárosi vezető főorvosnak

S z é k h e l y é n

Tudomásunkra jutott, hogy egyes tanácsai szervek a költségvetési kiadásoknál elérendő megtakarítás érdekében nem gondoskodnak a különféle szaklapok, szakfolyóiratok előfizetési díjának előirányzásáról.

Mint hogy a szakfolyóiratok jelentős szerepet játszanak az orvosok tájékoztatásában, elősegítik az orvostovábbképzést, szinte nélkülözhetetlenek pl. a körzeti orvos gyógyító-megelőző munkája végzésénél. Az új gazdasági irányítási rendszernek nem célja a szakmai munka gátlása, hanem éppen e tevékenység minél hathatósabb támogatása. Ezért nem hagyhatók szó nélkül az olyan törekvések, amelyek a szakfolyóiratok lemondásával járnak.

Ennek érdekében kérem Főorvos elvtársait, szíveskedjék tájékozódni, hogy a vezetése alá tartozó területen jelentkeznek-e az előfizetéssel kapcsolatos problémák, s amenny-

nyiben igen, szíveskedjék odahatni, hogy elgördüljenek az akadályok az orvosi tevékenység eme nélkülözhetetlen segédeszközeinek beszerzése elől.

dr. Horváth Dániel s.k.
főosztályvezetőhelyettes

.....

Könyvtárosaink figyelmét a következő hivatalos közleményekre hívjuk fel:

FŐLŐSPÉLDÁNYOK értékesítéséről a Műv. Min. Könyvtári Osztálya új rendeletet adott ki /80.343/1968. MK.11/E szerint hálózatba tartozó könyvtárak a hálózati központ útján ajánlhatják fel könyv- és folyóirat főléspéldányukat a Kultura Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalatnak. A felajánlott anyagot betűrendes jegyzékbe kell foglalni /külön a magyar és külön a külföldit/ és a jegyzéket a hálózati központnak kell megküldeni. A hálózati központ dönti el, hogy a körözés szükséges-e, ha igen, akkor a jegyzéket saját hálózatának megküldi és egy hónapon belül közli a felajánló könyvtárral, mit igényel a tagkönyvtárak részére. A fennmaradt anyagról jegyzéket kell beküldeni az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztó Osztályának /KEO/, amely azt még más hálózatokhoz tartozó könyvtáraknak is megküldi egy hónapos igénylési határidővel. A főléspéldányt felajánló könyvtár eltekinthet a

Jegyzék készítésétől. Ekkor azonban a körözés helyett biztosítani kell a helyszíni válogatás lehetőségét. A válogatás helyéről és időpontjáról a hálózati központ értesíti a tagkönyvtárakat. A főléspéldányokból a könyvtárak csakis gyűjtőkörüknek megfelelő anyagot igényelhetnek. Az igényelt kiadványokat a felajánló könyvtár köteles kiadni és díjmentesen megküldeni az igénylő könyvtárnak. A visszamaradt anyag értékesítésére vonatkozóan a felajánló könyvtár közvetlenül állapodik meg a Kultúrával. A Kultúra által meg nem vásárolt anyagot az ÁKV Antiquár Osztályának kell felajánlani, s amennyiben ez nem tart rá igényt, a KEO még válogathat a megmaradt anyagból tartalék raktára részére. Ezek után - a KEO javaslata alapján - adja meg a zuzdai engedélyt a Könyvtári Minősítő Bizottság. Felhívjuk könyvtárosaink figyelmét, hogy főléspéldányok értékesítése kizárólag e rendelet előírása szerint történhet, ami hosszadalmas eljárással jár ugyan, de így biztosítható, hogy csakis főléssleges anyag kerüljön külföldi eladásra vagy megsemmisítésre, az értékes pedig hazai könyvtáraink állományában maradjon.

.....

A GYŰJTŐKÖRÖK megállapításáról és a szakirodalom beszerzésében való együttműködéséről a Műv. Min. most megjelent 131/1968. M.K.11. utasítása intézkedik. A tudományos és a szakkönyvtárak /könyvtárak/ gyűjtőkörüket tekintve lehetnek: a./ általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtárak, b./ országos jellegű tudományos szakkönyvtárak, c./ tudományági szakkönyvtárak, d./ helyi jellegű szakkönyvtárak. - A művelődésügyi miniszter által ki-

Jelölt országos jellegű tudományos szakkönyvtárak egy-egy szakterület irodalmát gyűjtik és ellátják a kooperációs körrel kapcsolatosan rájuk bízott feladatokat. A tudományági szakkönyvtárak valamely szakterület meghatározott részterületének irodalmát gyűjtik és ellátják a kooperációs körben vállalt feladatokat. Tudományági szakkönyvtárként a művelődésügyi miniszter által kijelölt könyvtár működhet, ha főfoglalkozású könyvtárosa van; ha állományát feladatának megfelelően rendszeresen gyarapítja és katalógusban feltárja; ha állományát eredetiben vagy másolatban helybenolvasásra vagy kölcsönzésre, könyvtárközi kölcsönzésre szakembereknek rendelkezésére bocsátja. Hálózatunkból a művelődésügyi miniszter országos jellegű tudományos szakkönyvtárnak az Orsz. Orvostudományi Könyvtárat, tudományági szakkönyvtárnak pedig, a Budapesti, Debreceni, Pécsi, és Szegedi Orvostudományi Egyetemek Központi Könyvtárán kívül a Főv. László Kórház, a Heim Pál Gyermekkórház, az Orsz. Ideg- és Elmeógyógyintézet, az Orsz. Korányi TBC Gyógyintézet, az Orsz. Közegészségügyi Intézet, az Orsz. Onkológiai Intézet, az Orsz. Reuma és Fürdőügyi Intézet és az Orsz. Traumatológiai Intézet könyvtárát jelölte ki. A helyi jellegű szakkönyvtár a fenntartó intézmény által igényelt irodalmat gyűjti. Ilyen típusú könyvtárakról a rendelet a későbbiekben nem tesz említést

A könyvtárak együttműködése az állománygyarapításnál tudományos és népgazdasági érdekből is feltétlenül szükséges. A könyvtáraknak az állománygyarapítást hálózaton belüli és országosan hálózatközi együttműködés keretében kell megvalósítani. A hálózatba szervezett könyvtáraknak hálózaton

belül állománygyarapítási együttműködését a hálózati központ /alközpont/ szervezi. Az országos jellegű tudományos és a tudományági szakkönyvtáraknak az egy-egy szakterület szakirodalommal való országos ellátását célzó együttműködését kooperációs körök keretében kell folytatni. E kooperációs körök tevékenységét az országos jellegű tudományos szakkönyvtárak irányítják, működésüket a Művelődésügyi Minisztérium ellenőrzi. A kooperációs körbe tartozó könyvtárak feladata vizsgálni és elemezni az egyes szakterületek szakirodalommal való ellátottságát, ezen belül a külföldi szakirodalom beszerzésének arányát; megosztani a feladatokat a szakirodalom beszerzésében és egyeztetni a megrendeléseket; figyelemmel kísérni a külföldi szakirodalom alakulását és fejlődését; segíteni egymást és szükség szerint a helyi jellegű szakkönyvtárakat az állománygyarapításban; javaslatot tenni az egyes szakterületek szakirodalmi ellátásának fejlesztésére; tanulmányozni a könyvtárközi együttműködés további lehetőségét és erre javaslatot kidolgozni. A kooperációs köröket a rendelet részletesen felsorolja, ezekből csak a hálózatunkat is érintő biológia, kémia és orvostudomány szakterületét említjük meg. A biológia országos jellegű tudományos szakkönyvtára a JATE Központi Könyvtára és a MTA Központi Könyvtára, tudományági szakkönyvtárai pedig - hálózatunkból - a Budapesti, Debreceni, Pécsi, Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárai. A kémia országos jellegű tudományos szakkönyvtára a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára, tudományági szakkönyvtárak pedig - az orvosi könyvtári hálózatból - a Budapesti, Pécsi és Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárai.

Az orvostudomány országos jellegű tudományos szakkönyvtára az Orsz. Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ /könyvtári bázisa a BOTE Könyvtára/, tudományági szakkönyvtárak: a Budapesti, Debreceni, Pécsi, Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárai, Fővárosi László Kórház Könyvtára, Helm Pál Gyermekkorház Könyvtára, Országos Ideg- és Elmegyógyintézet Könyvtára, Országos Korányi TBC Intézet Könyvtára, Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet Könyvtára, Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára. A fentemlített feladatok megvalósítása céljából a kooperációs kör tevékenységéért felelős országos jellegű tudományos szakkönyvtár bizottságot szervez, amelyben a kooperációs körbe tartozó minden egyes könyvtár egy taggal képviselteti magát. Az országos jellegű tudományos szakkönyvtár megállapítja a bizottság teendőit és gondoskodik azok elvégzéséről, rendszeresen tájékoztatja a Művelődésügyi Minisztériumot a kooperációs kör munkájáról és a kidolgozott javaslatokat felterjeszti, a szakterület jobb szakirodalmi ellátása céljából fejleszti reprográfiai kapacitását. A kooperációs körbe tartozó tudományági szakkönyvtárak rendszeresen tájékoztatják egymást a gyűjtőkörükről, ellátják a kooperációs körben vállalt feladatukat, és ezek teljesítéséről rendszeresen be számolnak az országos jellegű tudományos szakkönyvtár által szervezett bizottságnak. Újabb országos jellegű tudományos és tudományági szakkönyvtárak kijelöléséről és új kooperációs körök létesítéséről a művelődésügyi miniszter intézkedik. E rendelet segítségével a hálózaton belül és a hálózatok között is jobban érvényesülhet

majd az állománygyarapítás tervszerűbb összehangolása. Ezt a kezdeményezést bizonyára a kooperációs bizottság sok értékes javaslattal fogja továbbfejleszteni.

.....

AZ ORVOSI MŰSZERÜGYI INTÉZET KÖNYVTÁRA házi sokszorosításban könnyen kezelhető kiadványt állított össze a magyar orvosi műszerekről szóló, 1958-1962. között megjelent irodalomról. Idézzük a kiadvány bevezetőjét:

"MAGYAR ORVOSI MŰSZEREK 1958-1962

Összeállításunk célja az, hogy könnyen áttekinthetővé tegyük mind azt az információs anyagot, ami a hazai gyártású orvosi műszerekkel kapcsolatban az Orvosi Műszereink önálló számaiban /11-25. számok/ 1958. március és 1962. december között megjelent.

Témakörök szerinti mutató igazolt el az összeállításunkban szerzői betűsorrendben található cikkek; és betűrendes mutató az egyes füzetek kizárólag műszerismertető jellegű információi között.

Ugyanilyen összeállítás készül az Orvosi Műszereink korábban és a Gyógyszereink című folyóiratban közzétett 1-10. számában, valamint az Orvos és Technika eddig megjelent öt évfolyamában található információs anyagról is".

Az ingyenes kiadványt az Orvosi Műszerügyi Intézet
Könyvtárától /Budapest, XII. Alkotás u. 43./ vagy az
OKDK Módszertani Osztályától lehet igényelni.

.....

WORLD PROGRESS
IN MEDICAL
LIBRARIANSHIP

is the theme of the
III INTERNATIONAL CONGRESS
OF MEDICAL LIBRARIANSHIP

which is being held from

5th - 9th MAY 1969

in

AMSTERDAM, THE NETHERLANDS

AZ ORVOSI KÖNYVTÁRÜGY
HALADÁSA

lesz a témája a III. NEMZETKÖZI ORVOSI KÖNYVTÁROSI
KONGRESSZUSNAK

amelyet 1969. május 5-9-ig Amsterdamban fognak
megtartani.

A kongresszuson a következő témákról hangzik el előadás:

- Az orvosi könyvtáros közreműködése az orvosi biológiai kutatásban
- Az orvosi könyvtáros szerepe az orvosi biológiai ismeretek elsajátításában
- Az orvostudományi és a biológiai szakirodalom bibliografizálása és osztályozása
- Modern orvostudományi tájékoztató rendszerek
- Technikai fejlődés az orvosi könyvtárügyben
- Az orvosi tájékoztatási rendszerek és központok problémái a fejlődő országokban.

A rendezőség címe: Office of the Secretary-General,
III. International Congress of Medical Librarianship.
Herengracht 119, Amsterdam. The Netherlands

.

A Karger kiadó szerkesztőségünket a következő recenzió közzétételére kérte fel:

Rokonsági viszonyok svéd falusi népességben. /Essen-Möller, E.: Familiar Interrelatedness in a Swedish Rural Population. Basel, 1967, Karger, 77 p./

Az "Acta Genetica et Statistica Medica" supplementumaként megjelent tanulmány célja kb 45 km^2 területen élő 2550 falusi lakós rokonsági kapcsolatainak feltárása, elsősorban annak megállapítása céljából, hogy mennyire "belterjes" a falusi lakosság házasodása és szaporodása. A vizsgált terület nem zárt, lakóinak egy része a közeli városokba jár dolgozni, helyzete egyébként hasonló Svédország egyéb területeihez. A rokon kapcsolatok a felmenők ötödiziglen történő feltárásával állapították meg. Összesen több mint 25 ezer rokon kapcsolatot állapítottak meg /12 és félezer kölcsönös kapcsolat/, átlag tehát minden lakosnak 5 rokona van, a vizsgált népesség közül azonban, 208-nak egyáltalán nem volt rokona a vizsgált területen. Genetikai szempontból az első és a második unokatestvérek között kötött házasságok érdemelnek különös figyelmet. A több mint 100 évre visszamenő kutatás 104 első és 236 második unokatestvér között kötött házasságot

derített fel, a jelenleg élő lakosságban 3 első és 5 második unokatestvér házaspár van. Az érdekes feldolgozást 41 statisztikai táblázat egészíti ki.

Sz.S. /

.....

Könyvtárosaink figyelmét felhívjuk a következő bibliográfiai segédeszköz megjelenésére:

Pasztor Magda - Hopkins, Jenny: Bibliography of pharmaceutical reference literature. - London, 1968, Pharmaceutical Press. VII. 167 p.

A gyógyszerészet angolszász referenz-irodalmáról jól használható kézikönyv jelent meg. Az 1960 - 1968 között megjelent, a t á j é k o z t a t á s s z e m p o n t - j á b ó l lényeges irodalmat rendszerezve és röviden ismerteti. A könyvtáros számára egyaránt alkalmas segédeszköz az állomány építésében és a tájékoztatásban. A tárgyalt szakterület magába foglalja a gyógyszerészet, gyógyszertan, gyógyszerismeret, gyógyszerkémia, biológia és a kémiai technológia irodalmát, de nem tárgyalja a kozmetikai és illatszergyártás, az állatorvosi gyógyszerészet és gyógyszerterénet szakirodalmát.

Az anyagot a szerzők az alábbiak szerint tagolják:

- a drogokra vonatkozó információs források
- kivonatoló és indexelő szolgáltatások
- folyóiratok jegyzéke

- bibliográfiák
- irodalmi kalauzok
- enciklopédiák, kézikönyvek, szakaszótárak
- szemlék /az u.n. progress reportok/
- utmutatók, évkönyvek
- a tudományos közlemények írástechnikája, nomenklatura és rövidítések
- nyelvi szótárak, fordításslzolgálatok
- társulatok
- függelék: gyógyszerészeti főiskolák és egyetemek az Egyesült Királyságban

Minden fejezetet rövid ismertetés vezet be, mely a fejezet szerkezetéről, a közölt irodalom jellegéről és információs értékéről nyújt felvilágosítást. Az egyes művek leírását annotáció követi, az adott mű előzményeire, szerkezetére használatára vonatkozóan. Az amugy is világos szerkezetű, jól áttekinthető bibliográfia használhatóságát növeli az angolszász területen szokásos keresztindex /szerző, cím, tárgykör/.

A kötetet a University of London School of Pharmacy két könyvtárosa állította össze, így a szakmai és a könyvtárosi hozzáértés valóban színvonalas kézikönyvet eredményezett. A kiadvány létrejöttéhez az Angol Gyógyszerészeti Társulat nyújtott segítséget. Külön meg kell még említenünk a szép kiállítást, az áttekinthető "szedést" bár a kötet nem nyomdai, hanem sokszorosítási technikával jelent meg.

dr Faragó Lászlóné